Hymnologiske Meddelelser

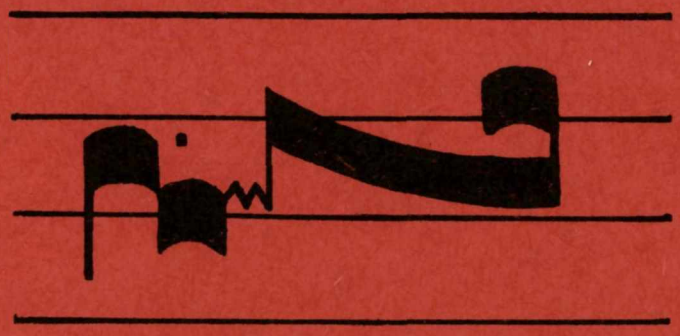

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

7. årg. 1978 **nr. 1**

Hymnologiske Meddelelser

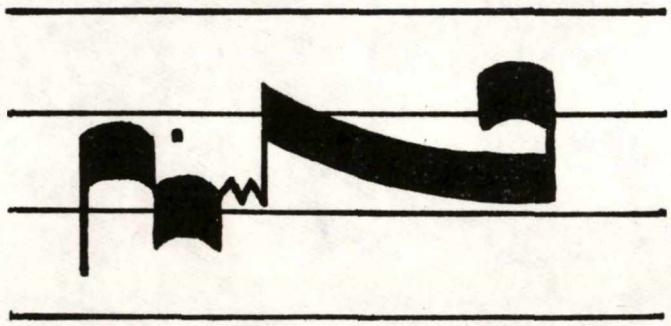

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

7. årg. 1978 **nr. 1**

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

7.årg. 1978 nr.1

NYE SANGE: Tekster af Svein Ellingsen, Holger Lissner, K.L. Aastrup og Eyvind Skeie

Melodier af Roland Forsberg, Egil Hovland, Walter Bjerborg, Edwin Nielsen og Trond Kverno ..... s. 1-10

Leif Ludwig Albertsen: Forsvar for digteren Birgitte Boye i anledning af 200-året for Guldbergs Salmebog s.11-29

Bent Noack: Tegnsætningen i nr.757 i "46 salmer"..... s.29-33

Johannes Grubb: Qvide skal vinde sin tott udaf teen. Tjdernes bom bliver dog tom. Nogle Kingo-linier med tekniske Problemer s.34-46

Karl-Johan Hansson: Psalmboksrevision i Finland..... s.47-52

ANMELDELSER: Jørgen Ertner om Peter Rørdam i Roskilde Stiftsblad 1976 og 1977. Ved PBC..... s.52-55

Christian Thodberg: Var Grundtvigs nadversyn luthersk? Grundtvig Studier 1975. Ved PBC..... s.55-56

Uffe Hansen: Guds Ord besunget af Grundtvig. Grundtvig Studier 1975. Ved PBC.... s.56-57

Jens Lyster: Båstad 1978..... s.57-60

Erik Norman Svendsen: Salmebogstillæg undervejs..... s.60-61

FORFATTERNES ADRESSER..... s.61

GODT TILBUD. Notits om Malmøsalmebogen 1533..... s.61

Redaktionelt. Ved J.L. s.62

KØBENHAVNS UNIVERSITET
REPRO. AFDELINGEN

MIT LIV ER MIT

Roland Forsberg.
Båstad, d.29.1.1978.

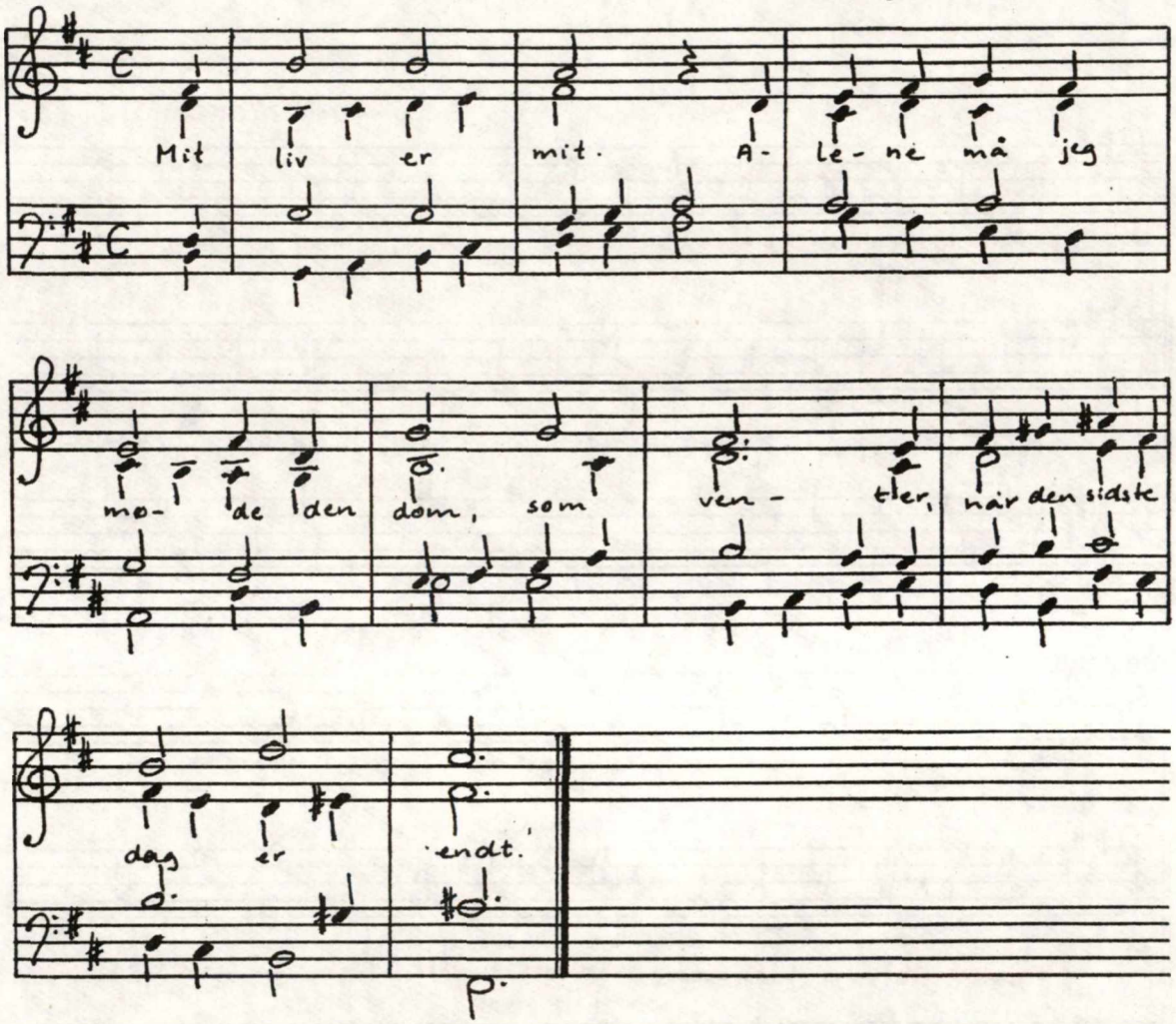

1.
Mit liv er mit.
Alene må jeg møde
den dom, som venter,
når den sidste dag er endt.

2.
Min død er min.
Alene må jeg møde
den nat, som truer
ved det sidste grænsested.

3.
Men dette Jeg,
alene i sin afmagt,
må gribe trøsten
fra dit værk, opstandne Du.

4.
Min død er din.
O under! Du vil bære
mig gennem mørket.
Jeg må hvile i din fred.

5.
Mit liv er dit.
O nåde! Jeg blir oprejst
til liv, som venter,
når den nye dag er tændt.

Svein Ellingsen
Overs. Holger Lissner 1978.

FYLDT AF GLÆDE OVER LIVETS UNDER

Egil Hovland 1976.

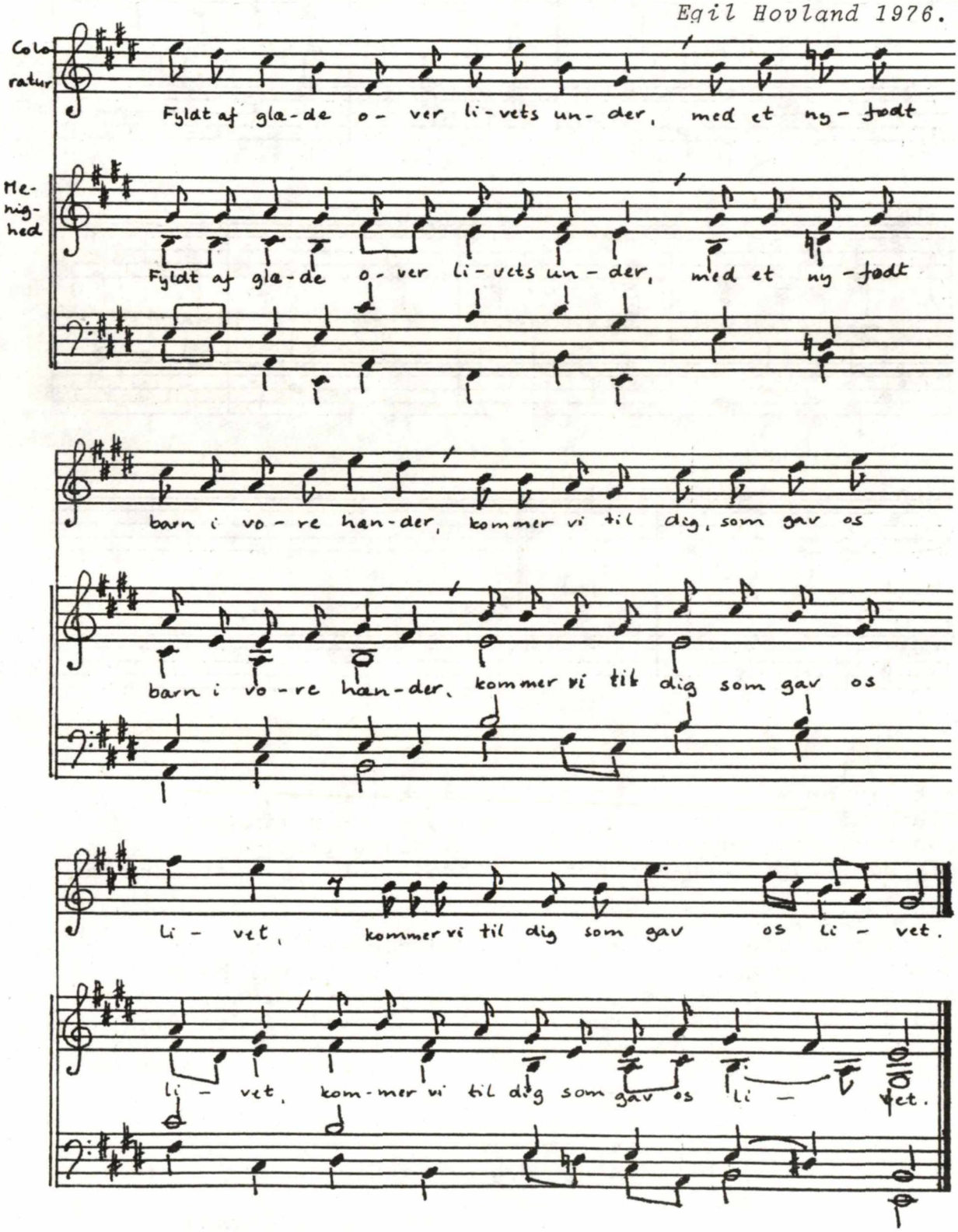

Fyldt af glæde over livets under,
med et nyfødt barn i vore hænder,
kommer vi til dig som gav os livet.

Fyldt af bæven foran ukendt fremtid
lægger vi vort barn i dine hænder.
Det,som sker i dåben, gør os trygge.

Fyldt af undren er vi i din nærhed!
Du, som bærer verdensrummets dybder,
venter på de små og ta´r imod os.

Ved dit værk, ved Kærlighedens vilje,
er vi født på ny til liv i Kristus,
til et åbent liv i tro og tillid.

Og ved tidens grænse lever fortsat
dine løfte-ord ved døbefonten,
dåbens lys er tændt, når livet slukkes.

Større rigdom end hvad ord kan rumme
har du givet os ved dåbens gave.
Herre, skænk os troen fuld af glæde.

Svein Ellingsen 1971 og 1977.
Overs.J.C.Krarup 1974 og J.L.april 1978.

Svein Ellingsen, født 1929, er medlem af den norske salmebogskomité og statslønnet salmedigter (statsstipendiat). I dette forår udkommer hans digtsamling "Noen må våke" på Norsk Musikforlag.

Egil Hovland, født 1924, norsk komponist, organist ved Glemmen Kirke, Fredrikstad. Har studeret kompòsition hos Bjarne Brustad, Aaron Copland og i Italien hos Luigi Dellapiccola. Er repræsenteret med 26 bidrag i Salmer 1973, 4.utg.1977.

Roland Forsberg (conf.pag.1), yngre svensk komponist, organist ved baptistmenighed. 6 af hans melodier er optaget i Psalmer och visor 76, Tillägg till den svenska psalmboken.

GUDS SØN HAR VÆRET HER. OG HAN VAR MAND.

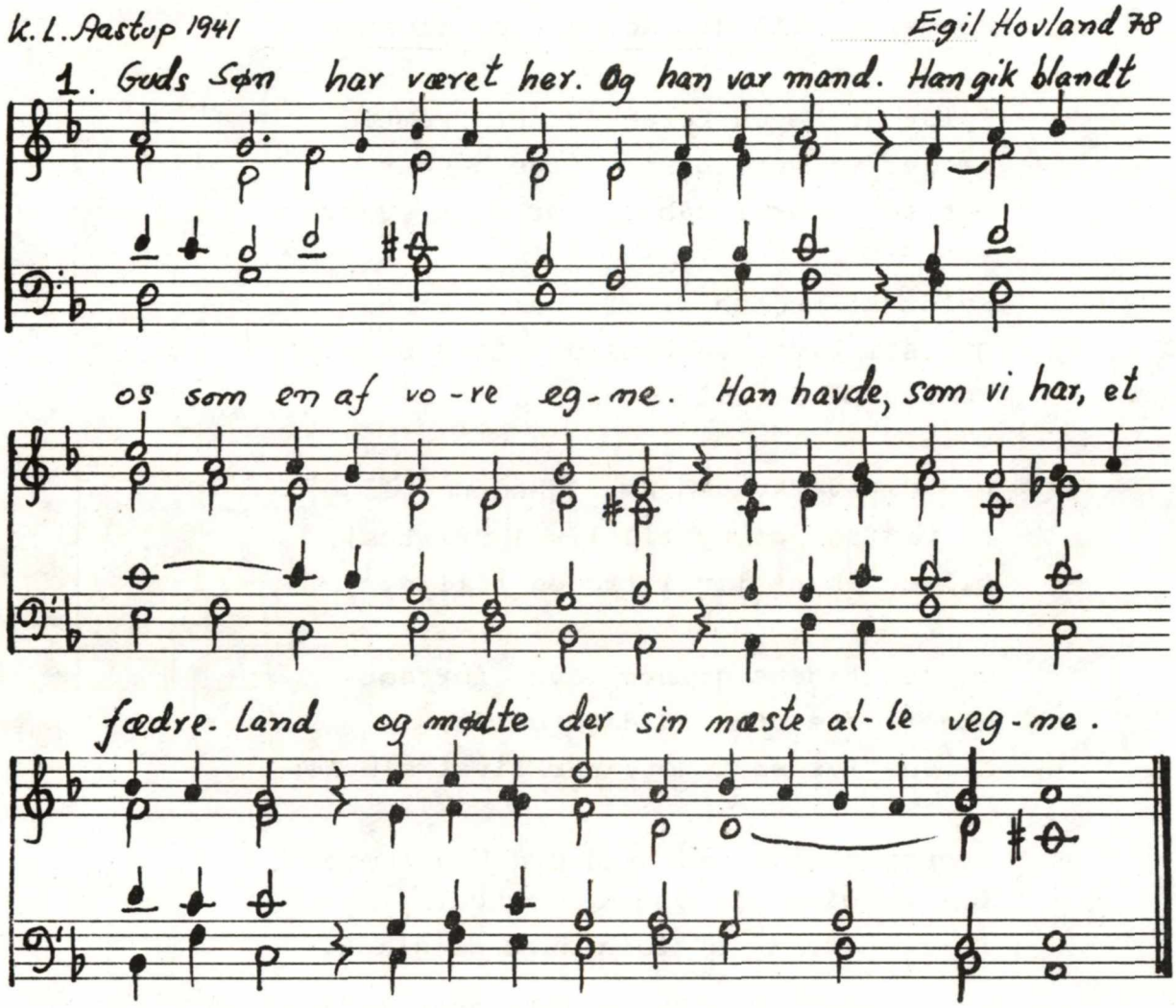

Fra salmedigterkonferencen i Båstad (omtalt andetsteds i dette nr.) stammer Egil Hovlands ovenstående og hosstående melodiforslag til Aastrups salme. De er komponeret hhv.den 29. og 30. januar 1978.

Alle syv vers af K.L.Aastrups ovenstående salme er aftrykt i Hymnologiske Meddelelser 1975, s.83 i forbindelse med Elith Olesens dygtige analyse "En utraditionel Jesus-salme".

Den stærke tekst har kaldt komponisterne frem. Tidligst i samme årgang s.151-152, med melodiforslag af de hollandske komponister Willem Vogel og Frits Mehrtens. Dernæst i årg.1976 s. 145 et forslag fra Lars Kr.Hansen. I årg.1977 s.59 endnu et fra Henning Nielsen.Redaktionen bag salmebogstillægget "46 salmer" valgte Willem Vogels melodi.

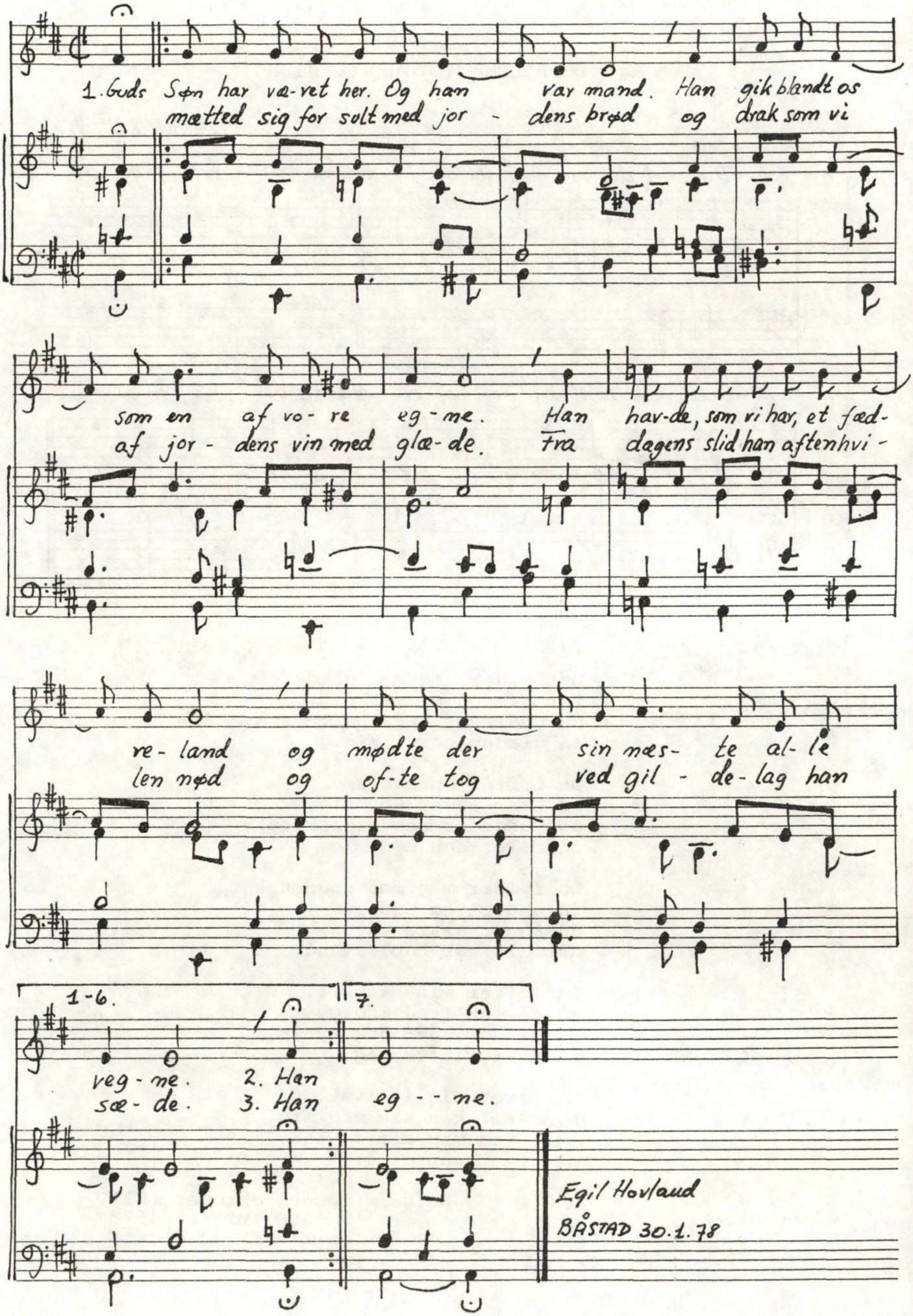
1. Guds Søn har væ-ret her. Og han var mand. Han gik blandt os
mætted sig for sult med jor - dens brød og drak som vi
som en af vo- re eg-ne. Han hav-de, som vi har, et fæd-
af jor - dens vin med glæ-de. Fra dagens slid han aftenhvi-
re-land og mødte der sin næs- te al- le
len nød og of-te tog ved gil - de-lag han
1-6.
veg-ne. 2. Han
sæ- de. 3. Han eg - - ne.
7.
Egil Hovlaud
BÅSTAD 30.1.78

DU FYLDER MIG MED GLÆDE

Egil Hovland 1978

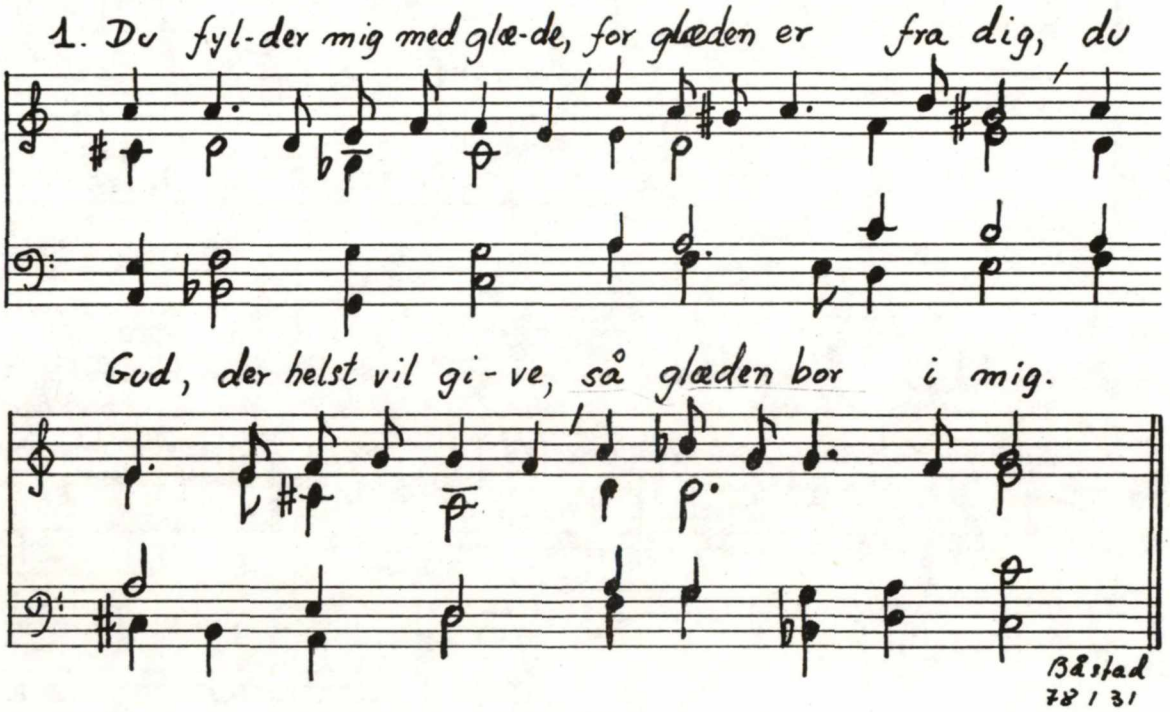

Du fylder mig med glæde,
for glæden er fra dig,
du Gud, der helst vil give,
så glæden bor i mig.

Du løfter op min smerte,
så smerten er hos dig,
du Gud, der kender sorgen
og deler den med mig.

Du fylder mig med undren,
forunderlige Gud,
du åbner altid udvej,
når alt ser håbløst ud.

Du løfter mine tanker,
så de får fred i dig,
du er der, når jeg synes,
at du forlader mig.

Du bærer mig i livet,
hvor alt kan ske med mig.
Gud, lad mig altid vide,
at jeg tilhører dig!

Holger Lissner oktober 1977
og februar 1978

ALTERNATIVE MELODIER TIL "DU FYLDER MIG MED GLÆDE"

Walter Bjerborg 1977

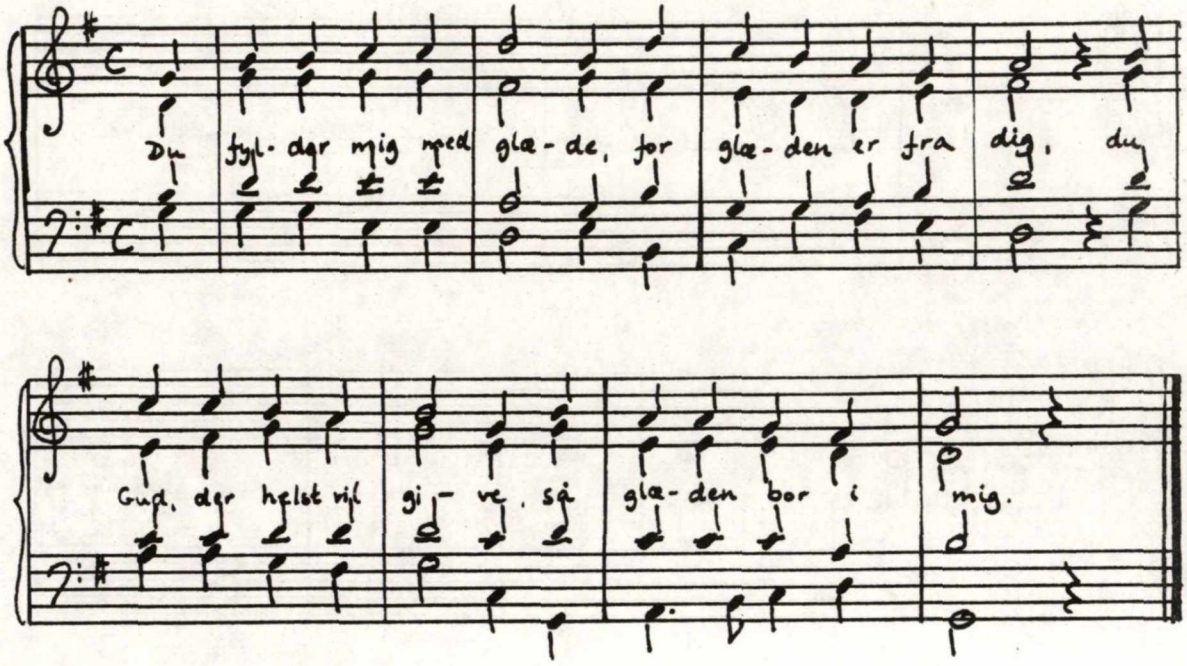

Edwin Nielsen 1977

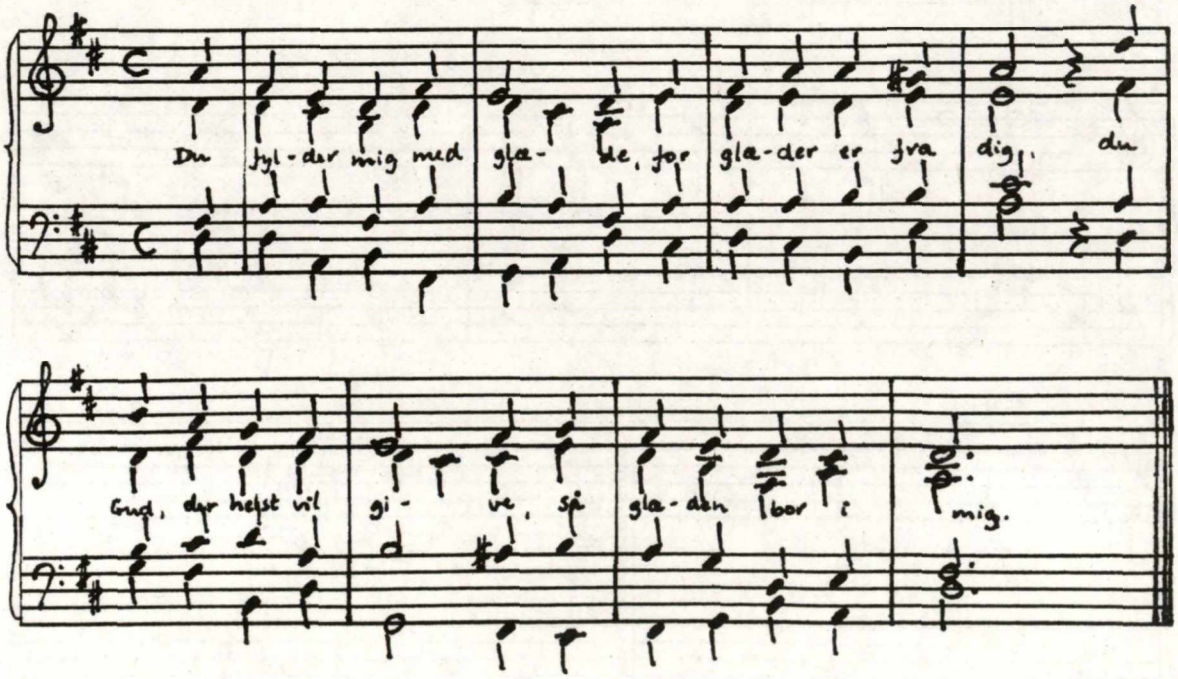

- OG DET ER DOMMENS DAG -

Trond Kverno

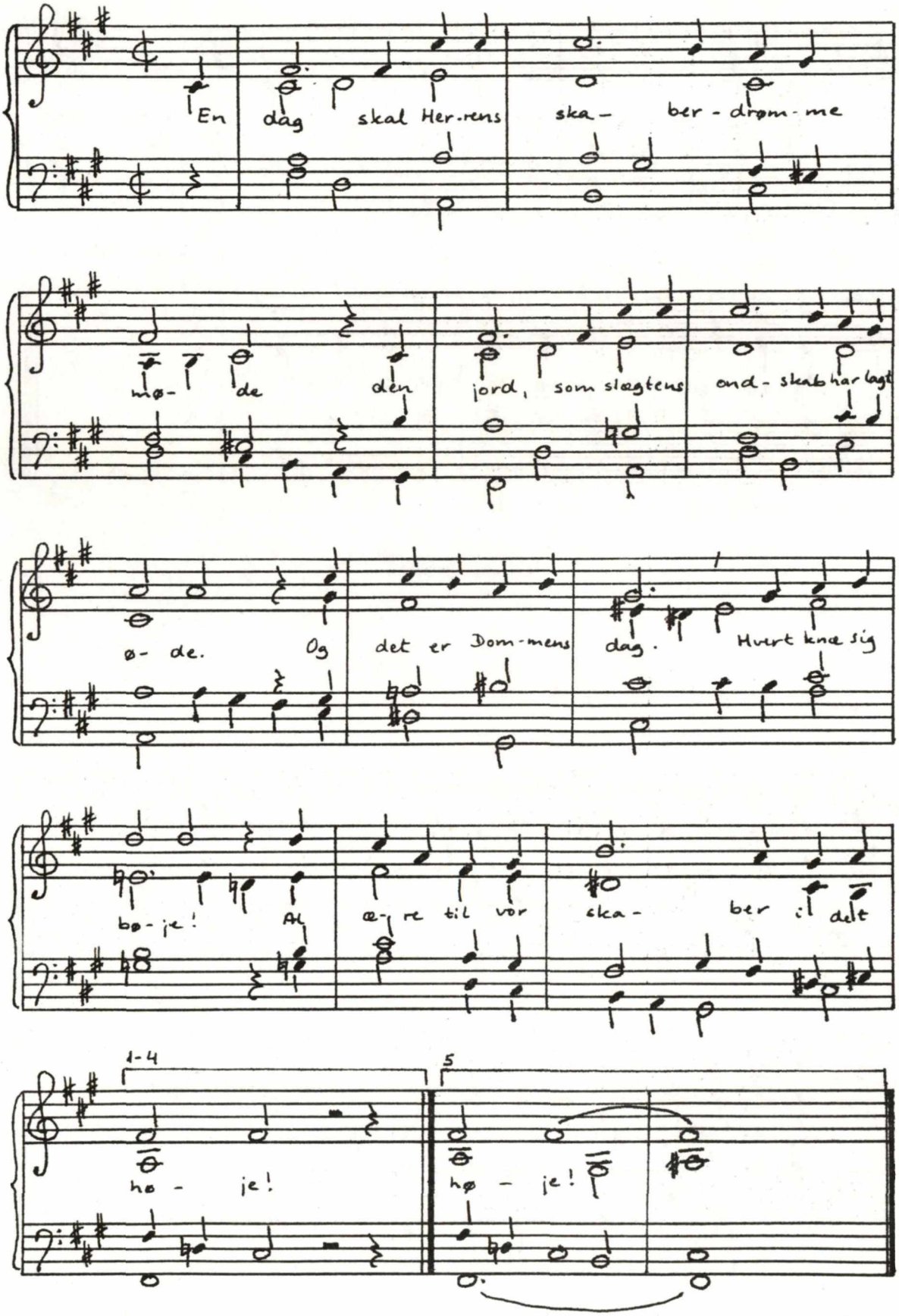

En dag skal Herrens skaberdrømme møde
den jord, som slægtens ondskab har lagt øde.
Og det er Dommens dag.
Hvert knæ sig bøje!
Al ære til vor Skaber i det høje!

Der høres over jord en bitter klage
når Jesus kommer, fuld af kraft tilbage.
Det er på Dommens dag.
Hvert knæ sig bøje!
Da lyser korsets mærke fra det høje!

Agt vel på tidens tegn, for Jesus kommer.
Snart sætter træet blade, det blir sommer.
Da er det Kristi dag.
Hvert knæ sig bøje!
Han råder i det dybe og det høje!

Og Han, som hang på korset, tornekronet,
skal løfte verden op til Gud, forsonet.
Han er Guds offerlam.
Hvert knæ sig bøje!
Al ære til vor Fader i det høje!

Til sidst skal Herren råbe i det øde
og dømme alle, levende og døde.
Nu er det nådens tid.
Hvert knæ sig bøje!
Al ære til vor Frelser i det høje!

Eyvind Skeie
Overs. H.Blauenfeldt, H.Lissner & J.L.
februar 1978 i Båstad.

Trond Kverno, født 1945, er amanuensis ved Musikhøgskolen og organist ved Ris Kirke, Oslo. Han er, ligesom Egil Hovland, medlem af den norske salmebogskomité og har leveret 15 melodier til det nye norske salmebogstillæg.

Eyvind Skeie, født 1947, er præst i Tromsø i Nordnorge. Som 17 årig vinder af en salmedigterkonkurrence. Forfatter til Usynlig er ditt rike, nr.73 i Salmer 1973.

DENNE SANG ER INGEN HYMNE

Trond Kverno

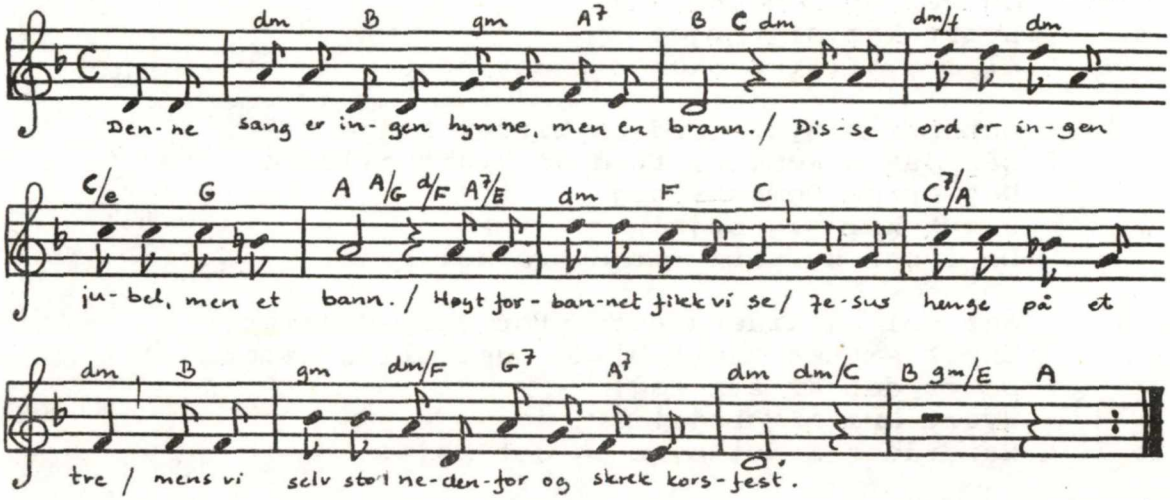

1. Denne sang er ingen hymne, men en brann.
Disse ord er ingen jubel, men et bann.
Høyt forbannet fikk vi se
Jesus henge på et tre
mens vi selv sto nedenfor og skrek korsfest.

2. Disse ord er gjort av torner og av stål.
Denne lovsang er en pil som når sitt mål.
Jesus Kristus, du er død
og vår jord er farget rød
av det blod som rant fra dine åpne sår.

3. Vi er bødler. Ham vi ofret er vår prest.
Vi har myrdet ham som innbød oss til fest.
Halleluja. Hør vår sang
med en ny og mektig klang:
Ham vi drepte er vår frelse og vår dom.

4. Denne sang er ingen glede, men en gråt.
Han har brent oss opp i Åndens offerbål.
Vi har drept Guds egen Sønn,
Herre, hør vår angers bønn:
Gi oss nåde ved det blod du øste ut.

5. Vi skal løfte gledens beger i vår nød.
Midt i døden skal vi dele livets brød.
Vi skal stige fra vår grav
kaste skyldens lenker av.
Kristi død og dom og seier er vår arv.

6. Disse ord er flammetunger i vår munn.
Denne sang skal lyde dypt fra jordens grunn.
Den skal fylle himlens rom
når Gud Herren skaper om
gjennom dommens ild den jord som engang falt.

Eyvind Skeie.

FORSVAR FOR DIGTEREN BIRGITTE BOYE
I ANLEDNING AF 200-ÅRET FOR GULDBERGS SALMEBOG

ved Leif Ludwig Albertsen.

Hvad er det fornemste ved mennesket: at det har fornuft, eller at det har instinkt? At mennesket i modsætning til dyrene har mulighed for at tænke og konstruere sig frem til endnu ikke fuldbyrdede sandheder og føle en intellektuel glæde derved, eller at mennesket drives af evige lønlige kilder dybt i sit bryst og frelses ved en fortrøstning til det, som håbes, - ligesom hunden gør det? Hunden er lykkelig, når den ser sin Herre, lykkelig ved at være begrænset.

Faren ved, at intelligensen sætter sig selv som centrum i den korte tid mellem mørke og mørke i stedet for ydmygt at indrømme sin timelighed og sin bevidstheds afhængighed af noget ikke-blot-rationelt, der ligger udenfor, ovenfor, nedenfor, er ikke mindst siden materialismens opkomst formuleret eksistentialistisk, freudiansk osv. Faren ved intelligensens selvtillid er fremhævet fra kristen side, siden deismen, agnosticismen, ateismen sneg sig ind i videnskabsmændenes glad bankende hjerter, siden oplysningstiden. Gudsbeviserne smuldrede; det var svært fremdeles at sige *credo quia intelligo*, og man trængtes ud i et *quia absurdum*.

Det er bekendt, hvorledes kristendommen derfor i en romantisk og senere i en psykologisk fase allierede sig med værdier, der lå under overfladen, var prælogiske og indiskuterbare, som nationalfølelsen, slægtsfølelsen osv. Intellektet havde vist sig at være en fare, hvis det ikke blev tøjlet.

At der er tale om nogen fare, er naturligvis en trossag. Men da en kristendom uden tro næppe giver mening, er det af betydning også for at forstå udviklingen af den materialistiske intelligens i de sidste par hundrede år at undersøge de tider og steder, hvor den gamle alliance mellem viden og tro første gang bristede eller truede med at briste, et af de punkter, hvor kirke og intelligens blev tvunget til at stille spørgsmålstegn ved hinanden.

Tohundredåret for udgivelsen af Høegh-Guldbergs salmebog 1778 er derfor mere end et kuriøst jubilæum. Denne salmebog opstod ikke mindst som et forsøg på at forsvare kristendommens eksistensberettigelse over for den omsiggribende ateisme og notabene gøre dette med oplysningsprægede, naturvidenskabelige argumenter. Udover at give den enfoldige hans nødvendige hjertestyrkning vil denne salmebog ifølge sit forord give åndsopløftelse til den oplyste, altså bevidst også indfange intelligentsiaen med dens egne metoder. Derfor alle disse salmer med astronomisk bevisførelse, al denne tankelyrik i den stil, der dengang værdsattes af moderne dannede mennesker, der læste Klopstock og Gellert ikke så meget af kristelige grunde, mere som led i en moderne europæisk borgerlig emancipation.

Som bekendt nåede Guldbergs salmebog ikke at blive landsdækkende, før den fortrængtes af den Evangelisk-kristelige fra 1798, der - som ovenfor antydet - allerede renoncerede på den bevidste alliance mellem kristendom og progressiv verdslig fornuft på sidstnævntes præmisser. Guldbergs salmebog blev et intermezzo, en falsk tendens, en linje, man ikke vandrede videre ad, på samme måde, som Høegh-Guldberg selv blev det, efter at han var styrtet i 1784. Denne skæbne ramte også den, hvis storhed og fald som salmedigter er knyttet så stærkt sammen med denne salmebog: Birgitte Boye. For en teologisk betragtning må det, der skete ved, at man ikke videre forfulgte den Guldbergske linje, være en så definitiv afgørelse, at den næppe mere kan diskuteres. Omvendt vil heller ikke en materialist af i dag kunne forestille sig en anderledes udvikling, hvor kristendommen udover sin effekt som sækulariseret morallære også kunne have undergået tilstrækkelige metamorfoser til at udfylde en underordnet plads i f.eks. et marxistisk system, selvom mån pudsigt nok faktisk kan træffe på dette arrangement ved forkyndelsen i de kristne kirker i DDR. Overlevelsesmanøvrer kan være mangelunde.

Mindet om Guldbergs salmebog har derfor ofte været skævt smilende; man har citeret de rædeligste partier fra Birgitte Boyes planetdigte og så indrømmet digterinden, at *Alvidende, dit øje mig ransager* trods alt er blevet stående i den nugældende Danske Salmebog, omend man som regel har fortiet, at det

er sket i Edvard Storms meget omkalfatrende gendigtning.

Tiden er i dag tilsyneladende inde til at tage Birgitte Boye mere alvorligt. Der er andre tegn herpå end nærværende artikel; de vil blive nævnt i det følgende.

Hvad der vil blive forsøgt her, er - efter en rekapitulering og tolkning af visse almindelige facts omkring Høegh-Guldberg og Birgitte Boye - en analyse af salmen *Alvidende, dit øje mig ransager* (fordi det nu engang er den, man kender) som kunstværk og som funktion qua lovsang, sammenholdt med Edvard Storms ændringer og forskningens bedømmelse heraf. Salmen er kollektiv sang; Birgitte Boye er en intellektuel forfatter. Guldberg ville give den intellektuelle en chance for at forblive intellektuel også i forbindelse med et ideologisk kollektiv. Disse problemstillinger er ikke definitivt passé.

x x x x x

Høegh-Guldbergs magtperiode fulgte efter Struensees og var præget af kamp mod tysk indflydelse, f.eks. ved gennemførelsen af indfødsretten. Samtidig var f.eks. hans salmebog ikke ude på at fremhæve eller udvikle noget specielt og evigt dansk, men netop at videreudvikle en dansk kultur således, at den løb parallelt til det bedste og nyeste i udlandet (herunder Tyskland). Generationen efter søgte at finde det danske i græsrødderne, i almuen.

Ove Høegh-Guldberg, født 1731 som søn af købmand Jørgen Høegh, Horsens, og hustru f.Guldberg, prof. i Sorø 1761-64, derpå lærer for Arveprinsen, 1771 kabinetssekretær, videre avancementer (adlet 1777 under navnet Høegh-Guldberg), styrtet 1784, stiftamtmand i Århus indtil 1802, død 1808. Anlagde i Århus og testamenterede til offentligheden den store romantiske have Vennelystparken, der først i nyeste tid er blevet delvis ødelagt af Aarhus Universitet.

Stik af Clemens efter maleri af Juel

Når Høegh-Guldberg ikke gjorde det, skyldtes det ikke blot tidsforskellen, men også, at han kendte græsrødderne; han var fra Horsens. Den følgende tids romantik skabes af københavnere, der - som f.eks. Oehlenschläger - vokser op uden at kende det danske folk og derfor udvikler drømmende forestillinger om det. Høegh-Guldberg føler ikke nogen længsel efter den sande grund under fødderne; den har han i forvejen. Han føler en længsel efter international urban kultur, på dansk enevældes præmisser. Provinsen har altid ønsket kulturel løftning gennem annammelse af det internationale niveau, medens det er københavnerne forundt at føle reaktionær katzenjammer på grund af manglende jordforbindelse og opstille idealbilleder af det folk, de ikke kender (som nu fornylig Ebbe Reich med *Fæ og frænde*). Dette måske som en bemærkning til bedre forståelse af Høegh-Guldberg.

Birgitte Boye, som Høegh-Guldberg opdagede gennem en udskrevet konkurrence, var landhusmoder. Alle biografer fremhæver, hvor god hun var i sit køkken, at hun sandelig ikke pralede med sin lærdom og havde fire børn, og omtaler hende konsekvent som *madam* Boye. Birgitte Boye forfattede senere skuespil til Det kongelige Teater, herunder stykket *Gorm den Gamle*, som indirekte kendes endnu, fordi Hartmanns musik til en af sangene endnu benyttes. Det drejer sig om en romance, der skildrer, hvorledes Hiartvar, den konge, som Rolf skal betale skat til, under et gæstebud dræber denne, men selv dræbes af den sidste gnist Viggo. Melodien til romancen om *Rolfs Skattekonge* kendes f.eks. fra den færøske nationalsang *Eg oyggjar veit, sum have fjöll*, men bringes almindeligvis fejlagtigt med henvisning til det uforståelige forlæg *Rolf Skattekonge* (med associationer til *skattebasse*).

En liste over, med hvilke tekster Birgitte Boye har bidraget til Guldbergs salmebog, er sidst bragt af Malling (jf. litteraturliste nedenfor). Da disse første tryk af teksterne i nogen grad er redigerede af Høegh-Guldberg og Harboe, må en mere nøjagtig analyse gå tilbage til dels håndskrevet materiale i det sjællandske landsarkiv, dels Birgitte Boyes håndeksemplar af salmebogen, der nu ejes af Jens Lyster. I den her foreliggende sammenhæng opfattes digteren og hendes første udgivere som et forfatterkollektiv med ikke-antagonistiske hensigter.

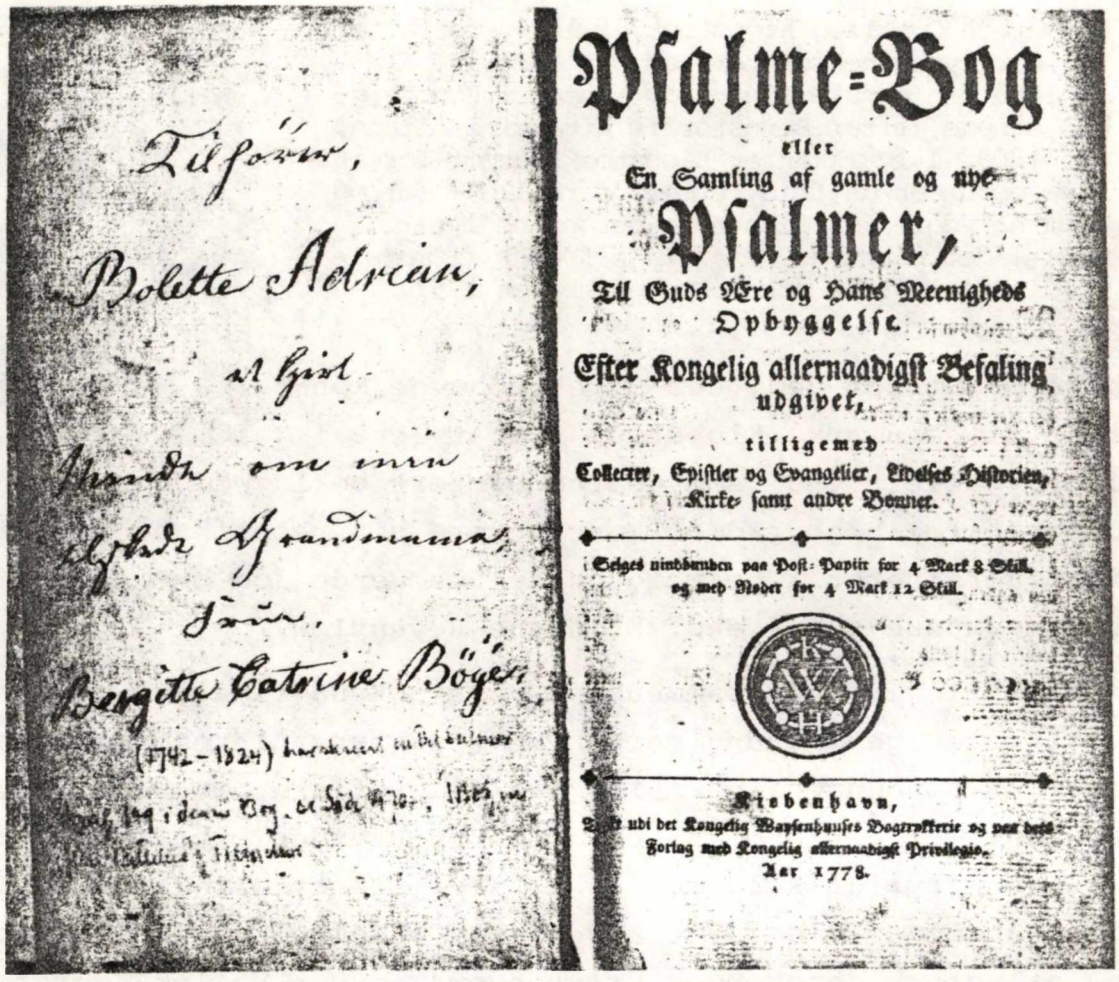

Psalme=Bog
eller
En Samling af gamle og nye
Psalmer,
Til Guds Ære og Hans Menigheds
Opbyggelse.
Efter Kongelig allernaadigst Befaling
udgivet,
tilligemed
Collecter, Epistler og Evangelier, Ludvigs Historien,
Kirke- samt andre Bønner.

Seiges indbunden paa Post-Papir for 4 Mark 8 Skill.
og med Broder for 4 Mark 12 Skill.

Kiøbenhavn,
Trykt udi det Kongelig Waysenhuses Bogtrykkerie og paa dets
Forlag med Kongelig allernaadigst Privilegio.
Aar 1778.

Titelblad til Guldbergs salmebog, Jens Lysters eksemplar med Birgitte Boyes egenhændige anmærkninger. Man vil bemærke, at salmebogen ikke har noget egentligt navn, i modsætning både til Erik Pontoppidans fra 1740, der hed *Den nye Psalmebog* (og omtales med dette navn i *Kierlighed uden Strømper*) og til alle senere.

Forskningen er enig om at nævne forbillederne Klopstock (den nye patos med reduktion af det specifikt bibelske ordforråd) og Gellert (den nye essayistisk ligefremme stil med snusfornuftsentenser). Inden for denne ramme rummes jo snart sagt alt nyt; det, der er fjernet, er respekten for den etableredé bibeltone, det, der tilstræbes, er en opretholdelse af den samme stilistiske udvikling i kristne og verdslige tekster. Hvad Klopstocks patos i det lyriske angår, må der ganske vist skelnes mellem hans berømte oder i antikke og pseudoantikke metra og frie rytmer og så hans væsentlig mere afdæmpede salmer til menighedsbrug, der som regel ganske overses af i al fald litteraturvidenskaben. Også Gellert er omvendt mindre kåd og dagligdags i sine salmer end i sine verdslige tekster. Når netop disse to digtere nævnes, da imidlertid ikke blot som yderpoler i tiden,

Friedrich Gottlieb Klopstock, f.1724, forfatter til det tyske heksameterepos *Der Messias*, fra 1751 på den danske finanslov, bosat i Kgs.Lyngby, senere (efter Bernstorffs afgang) i Altona, død 1803. I lyrikken er Klopstock berømt for at have opfundet de frie rytmer, forbillede for op imod halvdelen af al senere europæisk lyrik. Hans lidet påagtede *Geistliche Lieder* (i mere traditionel stil) udkom fra efteråret 1757.

nok så meget som dem, der direkte havde kontakter til Danmark, Klopstock ved at leve i landet, Gellert ved (som Goethe bittert beklagede det i sin autobiografi) i høj grad at koncentrere sin retorikundervisning ved universitetet i Leipzig om de besøgende (og betalende) unge adelige danske som f.eks. brødrene Reventlow.

Det ville i denne sammenhæng være nok så rimeligt at fremhæve, at en dengang endnu mere berømt digter, Albrecht von Haller, der er et hovednavn inden for det filosofiske læredigt, i høj grad benytter astronomisk og anden naturvidenskabelig argumentation og iøvrigt selv som en af tidens betydeligste medicinske videnskabsmænd er et næsten Newtonsk eksempel på bevidst forening af naturvidenskab og kristendom; det er Haller, der benytter naturens ydre væsen som forskningsobjekt og gudsillustration og samtidig betoner, at den skabte ånd, mennesket, ikke kan trænge ind i naturens indre væsen (en sentens, der blev berømt nok til, at Goethe polemiserede imod den en menneskealder senere). Naturvidenskabens betydning som tema for ikke-antikristelig tysk digtning kommer endelig også allerede til udtryk hos en fysikoteleologisk digter som Hamburgeren Barthold Heinrich Brockes, hvis indædt vedholdende demonstration i lyrisk form af Guds skabermagt i naturen var udbredt gennem hele århundredet også i de danske privatbiblioteker.

Guds kærlighed som den kraft, der styrer de væltende kloder i universet, er også endnu (omend mindre ortodokst) et centraltema for Schiller i hans digtsamling fra 1782. Med al respekt for sine egne grænser eller foreløbige grænser lærer mennesket i det 18. århundrede sig selv at færdes blandt stjerner i himmelrummet, en intellektets udviklingsoptimisme, som endnu skød en sen blomst med vor tids måneraketter.

Set i denne sammenhæng repræsenterer Birgitte Boye noget centralt og progressivt i sin tid også i de tekster, der i dag kun kan citeres som ufrivilligt komiske.

I Borup Jensens indgående analyse heraf (jf. litteraturlisten nedenfor) ses dette som en splittelse, men denne anke rammer i så fald også de ovenfor nævnte tyske digtere, ikke blot, som det hedder: *mdm.Boye*, hvis digte, efter at der er spottet over mængden af dem, karakteriseres som *en ferm efterligning af de førnævnte tyske mønstre*. Med disse mønstre tænker Borup Jensen i overensstemmelse med den unøjagtige danske tradition kun på Klopstock og Gellert; brugen af adjektivet *ferm*, der ellers kun kan benyttes om vaskekoner, er i al fald en kønsdiskriminerende uforskammethed. Det er, som om man stadig hører Oehlenschlägers tilsyneladende uvisnelige rimeri: *Til Digter aldrig blive kan en Kvinde, men derimod helt vel til Digterinde (Digtekunsten* 1845*)*.

Chr.Fürchtegott Gellert,"det andet tyske mønster" for fru Boye, er født 1715, prof. i Leipzig fra 1751 og til sin død 1769, lærer i yndefuld og tvangfri moral og i talesprogspræget ("naturlig") brevstil.

x x x

Lad os bagom alle fordomme betragte Birgitte Boyes *Alvidende, dit Øye*, som salmen står i Guldbergs Salmebog (og citeres hos Malling) på baggrund af den dagældende oversættelse af salme 139 (her citeret efter udg.1845):

1. *HERRE! du randsager mig, og kiender [mig] .*
2. *[Hvad heller] jeg sidder eller opstaaer, da veed du det, du forstaaer min Tanke langt fra.*
3. *Du omkringringer min Sti, og mit Leie, du kiender grant alle mine Veie.*
4. *Thi der er ikke et Ord paa min Tunge, see, HERRE! du veed det Altsammen.*
5. *Bag og for haver du dannet mig, og lagt din Haand paa mig.*
6. *Saadant at forstaae er mig [for] underligt, det er for høit, jeg kan ikke [naae] det.*
7. *Hvor skal jeg gaae fra din Aand? og hvor skal jeg flye fra dit Ansigt?*
8. *Dersom jeg farer op til Himmelen, [da er] du der, og reder jeg Seng i Helvede, see, [da er] du der.*
9. *Vilde jeg tage Morgen-Rødens Vinger, vilde jeg boe hos det yderste Hav;*
10. *saa skulde ogsaa der din Haand føre mig, og din høire Haand holde mig fast.*
11. *Og vilde jeg sige: Mørkhed maa dog skiule mig, saa er Natten et Lys om-*

kring mig.
12. *Mørkhed er og ikke mørk hos dig, og Natten maa lyse som Dagen, Mørket er som Lyset.*
13. *Thi du, du eiede mine Nyrer; du skiulte mig i min Moders Liv.*
14. *Jeg vilde takke dig, for jeg i forfærdelige [Maader] er underligen bleven til; underlige ere dine Gierninger, og min Siel kiender det saare [vel].*
15. *Mine Been vare ikke skiulte for dig, der jeg blev giort i Skiulet, der jeg blev konsteligen virket neden paa Jorden.*
16. *Dine Øine saae mig, der jeg var endnu uarbeidet, og disse Ting vare allesammen skrevne i din Bog i de Dage, som de bleve dannede, da [der var] ikke een af dem.*
17. *Derfor, o Gud! hvor dyrebare ere dine Tanker for mig! hvad ere deres Summer mange!*
18. *Vilde jeg tælle dem, da bleve de flere end Sand; opvaagner jeg, saa er jeg endnu hos dig.*
19. *Gud! gid du vilde ihielslaae en Ugudelig! og I blod [gierrige] Mænd viger fra mig.*
20. *De, som tale skiændeligen om dig, som tage [dit Navn] forfængeligen, dine Fiender.*
21. *HERRE! skulde jeg ikke hade dem, som hade dig? og kiedes ved dem, som reise sig op imod dig?*
22. *Jeg hader dem med et fuldkomment Had; de bleve mine Fiender.*
23. *Randsag mig, Gud! og kiend mit Hierte, prøv mig, og kiend mine Tanker.*
24. *Og see, om der er en Vei, som [giør] Smerte i mig, og leed mig paa en evig Vei.*

Umiddelbart op ad denne tekst, der - for nu at bruge slagordene, er både uvisnelig litteratur og uvisnelig lovsang, lægger sig Guldberg nr. 347:

1. *Alvidende! dit Øye mig randsager,*
Min u-udførte Tanke du opdager,
Du omkringringer selv min Stie og Leye,
Og mine Veye.

2. *Der intet Ord kan fra min Læbe falde,*
Som du jo veed, du kiender grant dem alle,
Mit Væsen blev, og ligger for dit Øye,
Usporlig Høye!

3. *Forundringsfuld jeg til mig selv mig sænker;*
Mit Øyes Kraft, og det, som hos mig tænker;
Jeg føler, og ved Almagts Vink anvender,
Men ikke kiender.

4. *Hvor gaaer jeg hen, og du kan ikke følge?*
Kan nogen Flugt mig for dit Øye dølge?
Gud! foer jeg op, hvor høres Engle-Tone,
Der er din Throne.

5. *Og krøb jeg ned i Gravens skumle Hule,*
Kan Helvede mig for dit Øye skiule?
Og om jeg var, hvor Morgen-Røden gryer
I Purpur-Skyer;

6. *Ja! var jeg der, hvorved ald Tanke bæver,*
Hvor Havet sig fra første Udspring hæver,
Saa laae jeg ey ukiendt for dig begravet,
Som huled' Havet.

7. *Og kunde jeg mig ind i Natten svøbe,*
Saa skulde den, som Solens Lys, mig røbe;
Thi Mørket, som du om Naturen hænger,
Du giennemtrænger.

8. *O Gud! din Haand har dannet disse Lemmer,*
Jeg føler dig, og bævende fornemmer
En Siel, o Gud! som beder kun om Evne,
Dig ret at nævne.

9. *Den Glæde, som jeg fra din Naade sanker,*
Den leder mig fra Tidens snevre Skranker,
Naar jeg opvækkes, skal jeg evig være
Hos dig, o Herre!

10. *O! viger bort ugudelige Daarer!*
(En Guds Bespotter kun mit Hierte saarer,)
Dit store Væsens Fiender, o Herre!
Skal mine være.

11. *Randsag mig, Gud! prøv mig til alle Tider!*
Og hold mig fast, der, hvor du seer jeg glider,
At naar eengang mig Evighed omfavner,
Jeg dig ey savner!

Hvad en digter kan og ikke kan, måles ofte lettere og mere fair, hvor han (hun) ikke prøver at skrue noget aldeles originalt sammen, men netop ligger nær op ad et lødigt forlæg og ser en hovedopgave i justeringen uden at ville bære sin originalitet til skue. I så henseende har Davids salmer, der forblev anvendelige som lovsange trods den nye pagt og, hvad dermed fulgte, i de lande, hvor menighedssang skulle være strofisk og med enderim, inspireret løbende til gendigtninger, i Danmark fra Arrebo (der næsten intet retter) og helt op til Aastrup; Birgitte Boye har gendigtet Davidssalmer både før og efter 1778. (I det følgende betyder f.eks. D 7 Davids Salme 139 vers 7. B 6,3 betyder Boyes digt strofe 6 linje 3.)

En sammenligning viser tydeligt ligheder og forskelle. Med nogen forskydning af akcenter følger B gangen i D, således at D 1-6 bliver B 1-3, D 7-12 bliver B 4-7, D 13-16 erstattes af

Til Beslutning.

(347.)

Mel. Vreden din afvend: ꝛc.

Alvidende! dit Øye mig randsager, Min u-udforte Tanke du opdager, Du omkringringer selv min Stie og Leye, Og mine Veye.

2. Der inter Ord kan fra min Læbe falde, Som du jo veed, du kiender grant dem alle, Mit Væsen blev, og ligger for dit Øye, Usporlig Høye!

3. Forundringsfuld jeg tilsmig selv mig sænker Mit Øyes Kraft, og det, som hos mig tænker; Jeg føler, og ved Almages Vink anvender, Men ikke kiender.

4. Hvor gaaer jeg hen, og du kan ikke følge? Kan nogen Flugt mig for dit Øye dølge? Gud! foer jeg op, hvor hores Engle Tone, Der er din Throne.

5. Og krob jeg ned i Gravens skumle Hule, Kan Helvede mig for dit Øye skule? Og om jeg var, hvor Morgen-Roden gryer I Purpur Skyer.

6. Ja! var jeg der, hvorved ald Tanke bæver, Hvor Havet sig fra første Udspring hæver, Saa laae jeg ey ukient for dig begravet, Som huled Havet.

7. Og kunde jeg mig ind i Natten svøbe, Saa skulde den, som Solens Lys, mig robe; Thi Mørket, som du om Naturen hænger, Du giennemtrænger.

8. O Gud! din Haand har dannet disse Lemmer, Jeg føler dig, og bævende fornemmer En Siel, o Gud! som beder kun om Syne, Dig ret at nævne.

9. Den Glæde, som jeg fra din Raade sanker, Den leder mig fra Tidens snevre Skranker, Naar jeg opvækkes, skal jeg evig være Hos dig, o Herre!

10. O! vjger bort ugudelige Daarer! (En Guds Bespotter kun mit Hiærte saarer,) Dit store Væsens Fiender, o Herre! Skal mine være.

11. Randsag mig, Gud! prøv mig til alle Tider! Og hold mig fast, der, hvor du seer jeg glider, At naar eengang mig Evighed omsavner, Jeg dig ey savner!

Guldbergs salmebog, det ovenfor nævnte eksemplar, med teksten til *Alvidende! dit Øye mig randsager*. Ordindramningerne skyldes formodentlig Birgitte Boye og kan muligvis markere steder, der af udgiverne var rettede imod hendes vilje. Dette problem trænger endnu til undersøgelse.

B 8, og D 17-24 bliver til B 9-11. B gengiver dermed en logisk opbygning i D, en vandring fra det første indrammende *randsager* som registrering i indikativ til det andet *Randsag mig* som opfordrende imperativ gennem en mellemliggende materialeophobning: jeget, verdensaltet, det tidsmæssige tilbageblik. I detaljer benytter B glosemateriale fra D: *randsager, omkringringer, grant,* ordfølgen *Sti, Leie, Veie* (der byder på et rim). Vi må da spørge, hvad der overhovedet er ændret, og i hvilken grad disse ændringer på konstruktiv måde efterkommer behovet i slutningen af det 18. årh. for et salmemateriale, der også, som Guldberg ønskede det, kunne indfange landets intelligentsia.

Der er for det første valget af metrum (til melodien *Vreden din afvend*). B vælger den tillempede sapfiske strofe med sin mulighed for åndfuld fremstilling i en art femfodede jamber og korte og derfor pointerede slutlinjer og med sin mulighed for *anceps* i linjens begyndelse, altså for efter behag eller behov at betone første stavelse i linjen på anden stavelses bekostning eller omvendt, hvilket på forhånd garanterer en vis livfuldhed og overvindelse af lirekasse. I så henseende og også ved på samme måde som antikke sapfiske strofer at tillade tanken og sætningen at løbe fra strofe til strofe (som B 5-6) og at afbrydes af parentetiske indskud (som B 6,1 og B 10,2) kommer teksten allerede i sin form dannede mennesker i møde. (Hvorvidt disse stiltræk er til fordel for tekstens anvendelighed som me-

nighedssang, vil blive berørt senere.)

Samtidig udbygges D til en filosofisk ode. Med udgangspunkt i D 6 tilrettelægges teksten til en modsætning mellem, at Gud ser og veed, medens mennesket kun føler (B 3,3 og B 8,2), men *ikke kiender* (B 3,4). Tilsvarende erstattes begrebet Gud straks i den indledende linje, der på ypperlig måde er et motto eller en sentens, der samtidig danner overskrift og kan stå alene, med begrebet *Alvidende*, og med udgangspunkt i *Dine Øine* D 16 konkretiseres Gud til et *Øye*, i singularis og derfor langt mere magtfuldt (jf. udtryk som politiets øje og lign.), straks i mottolinjen og i alt fire gange samt modstillet menneskets øje i B 3,2. Dette begrebspar udbygges med synonymer; om Gud: *Usporlig*, om mennesket: *Forundringsfuld* og *fornemmer*.

Karakteristikken af mennesket som ikke seende, ikke vidende, træder i B 8 i stedet for Davids granskning i nyrer, undfangelse etc., og også slutningens udblik på *Fiender* (udtalt trestavelses) kortes ned, så B 9 og B 10 (med omtalen af *Dit store Væsen* som udvidelse af *Mit Væsen* i B 2,3) kun bliver indbyrdes modstillede optakter til indramningsstrofen B 11, hvor opfordringen *Randsag mig* fremhæves ved et parallelverbum og med en almengørende tidsangivelse.

Trods denne forskydning hen i det mere filosofiske og trods den megen tale om *Væsen* osv. er kristendommen ikke blevet ulegemliggjort. Mødet i det hinsidige ses som en omfavnelse (B 11,3), ligesom også rejsen til verdens ende er billedliggjort med plastiske verber (*krøb, svøbe, hænger*). Det er en moderniseret David, der fremstår; han tænker ikke helt så meget på at slås, og følelsen af glæde (B 9) er i høj grad en glæde ved det hinsidige, - om man vil: den higende ånds glæde ved bevidstheden om engang at nå frem til sandhed. Bortset fra denne fundamentale forskel mellem at vide og kun at føle er der ikke megen ydmyghed i teksten. Følelsen er ikke sentimental; det er stadig en David, der taler, så umiddelbart rangerende lige under Gud, som et menneske kan.

Til denne selvbevidste sikkerhed i eksistensen hører tekstens gennemførte opbygning, der først muliggør, at holdningen fremtræder som holdning, idet Davids sprogbrug i en æstetisk enhed bringes sammen med nogle af de bedste, reneste og mest værdige

udtryksmuligheder fra Birgitte Boyes tid, uden udskejelser hen i retning af enten grel patos, der ville være for stærk til at synge, eller overdreven brug af begreber i forbindelse med dette dog ret abstrakte tema. En anke kunne det højest være, at tiden jo ikke var for de meget originale og plastiske naturbilleder.

Som man vil se, er denne tekst imidlertid på ingen måde identisk med DDS 18. Malling bemærker (bd.I, s.71): "E 22 [dvs.nr. 22 i Evangelisk=kristelig Psalmebog 1798] bringer en helt omarbejdet tekst; sprog og tanker er skruet ned til et jævnere plan; til gengæld er flere af versene ikke til at kende igen... Denne grundige omdigtning har ikke gjort salmen ringere; den er endda mere bibeltro end før". E 22 er (bortset fra ortografisk modernisering og småændringer i tegnsætningen) identisk med DDS 18 plus følgende afsluttende strofe:

Og glider jeg, lad mig dog ikke falde;
Du hører dem, som dig om Hielp paakalde;
Og strider jeg, er du i Kampens Hede
Med Kraft tilstede.

Malling oplyser, at salmen ikke ville være kommet i DDS, "hvis ikke lærere havde bedt om at faa den med af hensyn til religionsundervisningen". Den hænger altså i en tynd tråd; at man har udeladt sidste strofe, er naturligvis sket, fordi salmen sluttede med mere fynd efter den nye strofe 6 *Dig, Gud, til Ære!* Men iøvrigt foreligger der det, som så ofte sker, at en forfatters tekst allerede ved optagelsen i den følgende salmebog ændres for at gøres mere anvendelig som menighedssang, men på længere sigt med det resultat, at salmen så ikke mere skønnes betydelig nok til stadig at synges.

Mallings æstetiske bemærkninger går på tværs af dem, jeg ville gøre, forsåvidt man må skelne mellem en immanent æstetik: teksten som formet kunstværk, og en funktionel æstetik: salmen som anvendelig også, mens man synger og ikke samtidig kan betragte teksten i sin kunstneriske helhed, men har brug for opbyggelig forståelse en detail. Dette problem har jeg ytret mig om nogle gange, jf. litteraturlisten efter denne artikel. Men lad os se, hvad der er sket, strofe for strofe, for således på overskuelig måde at fremdrage årsagerne til Edv.Storms omdigt-

ning (i den følgende gennemgang forkortet E + arabertal for strofe etc.) og samtidig ad bagvejen også at udbygge karakteristikken af Birgitte Boyes tekst. De første sammenlignelige enheder danner B 1-3 og E 1-2.

David og B taler om tanke, om væsen, om at føle i betydningen "ikke kende". E taler om drift, ønske, og inddrager ydmyge undskyldninger. Vi møder den intime synder med lønlige drifter og ønsker, på sit stille leje, med kritisk selvransagelse (som tit er ond, desværre). Alt dette er jo nyt i forhold til D og B, hvor mennesket kun ses med sin dagside, uden sine drifter, og i sin stolthed, ikke på det *stille* leje og i angersituationer. At B lejlighedsvis *føler*, har det tydeligvis været magtpåliggende for E at fjerne, men E har ikke set, hvad dette verbum betyder her, blot afvist det udfra andre erfaringer omkring føleriet. Bibelens ord *omkringringer* etc. er opgivet til fordel for noget, der er mundret for ikke-bibelkyndige; men dette er ikke et princip, andetsteds er E nærmere Bibelen end B: *mørkhed* E 5,4.

Lad os indrømme Malling, at ord som *desværre!* ligesom er på et jævnere plan. Det er en ny ydmyghed, en beklagelsesgestus (desværre, hr., der kan ske fejl).

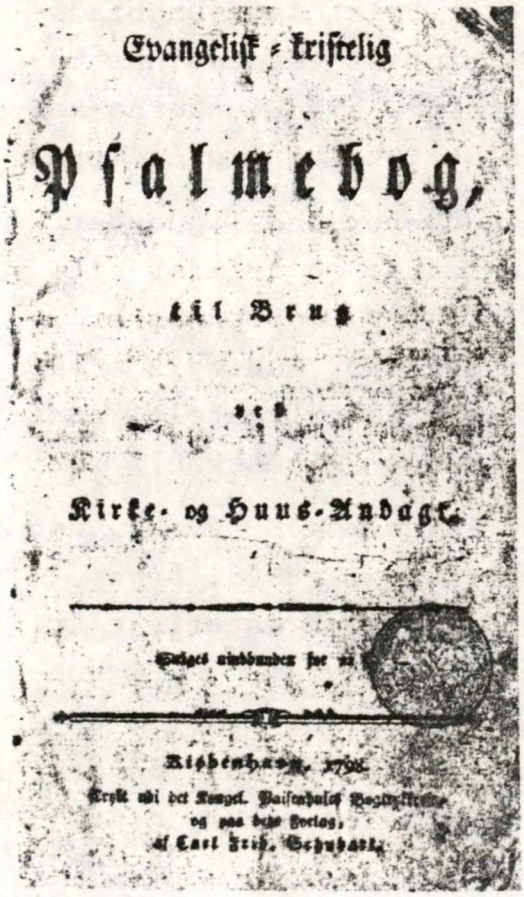
Evangelisk-kristelig

Psalmebog,

til Brug

ved

Kirke- og Huus-Andagt.

Kiøbenhavn, 1798.

Trykt ved det Kongl. Waisenhuus Bogtrykkerie
og paa dette Forlag,
af Carl Frid. Schubart.

B 4-7 og E 3-5: Helvede er fjernet; Balle brød sig simpelthen ikke meget om Fanden og alt hans væsen; hos B dannede geografi og religion en kosmisk enhed. Lige så væsentlige er de funktionsæstetiske rettelser med henblik på lettere sangbarhed: Hvor den nødvendige hovedsætning til B 5,3-4 først kommer i B 6,3, lader E stroferne danne enheder, der er meningsfulde hver for sig; også en

Evangelisk-kristelig Psalmebog fra 1798 er ikke mindst præget af den sjællandske biskop Balle. Hans kristendom byggede stadig på fornuftens grund mere end på mytens, men uden intellektuel selvtillid.

parentes som B 6,1 fjernes. At B ville svøbe sig i natten, blev som billede fulgt op af, at mørket var et forhæng rundt om naturen; dette forsømmer E til fordel for et spil mellem dagstiderne nat, morgen og middag, der lader ane en sammenhæng, som vistnok ikke er der. Hvis målet er det mere mundrette, er E 4,3 *End gik jeg did* ikke vellykket; men det kan nok tages som et eksempel blandt flere på, at der omkring 1800 udvikler sig en speciel salmestil, der vender den religiøse lyrik i en kurve rundt og bagud bort fra stiludviklingen i den verdslige lyrik. *End gik jeg did* siger ingen verdslig dansk digter omkring år 1800, men mangen en religiøs digter endnu 1978.

B 8-11 og E 6 og 7. Det er kun E 6, vi kender i dag. Linjen fra D er her ganske forladt. Mennesket skal nu vækkes til *visdom*, i sandhed et stort ord og ikke just, som Malling mener, *mere bibeltro* end før. Men endnu mere påfaldende er de nye selvransagelser omkring *syndig id og dåd*. Mennesket fremstilles ikke mere som i D og navnlig B som et intellekt på vej mod sandheden, men kuet. I Høegh-Guldbergs ånd skildrer B den endnu intellektuelt ufuldkomne, men da ikke den syndige uden selvtillid. En ordfølge som *syndig id og dåd* er atter kristent specialsprog, utænkelig uden for salmer eller Kristeligt Dagblads krydsord (navnlig *id*); med denne redaktion af teksten har Edvard Storm engang for alle opgivet at være, hvad tyskerne kalder "auf der Höhe der Zeit"; det er slet ikke hensigten mere.

Den senere opgivne strofe E 7 introducerer endelig andet kristent gods, om at snuble, men ikke falde, og fremfor alt E 7,2 et pronomen i pluralis. Hvor B efter D lod mennesket fremstå som enkeltindivid umiddelbart over for Gud og som sådant mere akceptabelt for de mere og mere vantro intellektuelle, leder E blikket tilbage til menighedens fællesskab.

Der kunne fremføres rent æstetiske anker mod E, f.eks. den uskønne ophobning af ø-er i E 1: *øje, lønlig, ønske, bryst, rører, før, hører*. Vigtigere end denne immanent æstetiske kritik er imidlertid den funktionsæstetiske analyse: B og E henvender sig tydeligt til to forskellige typer publikum: B er et tankedigt for intellektuelle, akceptabelt for kirken ved at kline sig op ad David; E tager ikke mere dette af Høegh-Guldberg ønskede hensyn.

Hvad man har ønsket her som så ofte før og siden, er at gøre en oprindelig lidt for egenartet tekst til tidsløst anvendelig menighedssang. Hvad man har opnået her som så ofte før og siden, er at gøre et kunstværk, der kunne missionere blandt menighedsfremmede intellektuelle, til en profilløs del af den evige bedemølle, en tekst, der ikke forekommer væsentlig nok til, at dens plads i salmebogen er videre sikker.

Det er uretfærdigt, at der står Birg.Boye under DDS 18.

Spørgsmålet om rigtigt og forkert i denne sag kan præciseres som et spørgsmål mellem to i og for sig uforenelige tendenser i salmer og andre kollektivsange. Skal de bestyrke gruppen som gruppe, d.v.s. bringe alle de anerkendte kontaktgloser, gerne i et fagsprog, som andre ikke taler, og dermed genkalde den styrkende erindring om tidligere episoder i gruppens liv? Eller skal de åbne sig missionsk i den ovenfor skitserede betydning og altså undgå de ortodokse og historisk vedtagne detaljer? Dette dilemma kendes i samme grad ved alle nye Bibeloversættelser.

Meningen med denne og andre tekster i Guldbergs Salmebog var tydeligvis at virke på sidstnævnte måde, missionsk over for det moderne naturvidenskabelige menneske i lighed med Albrecht von Hallers digte. Denne mission har man ønsket at opgive. Det må man så blot gøre sig klart, at man har.

Davids salmer kan inspirere til alle tider. Aastrup havde i Dansk Kirketidende 1971 (s.300f.) følgende:

David er langt udover den jødisk-kristne tradition et af de mest yndede symboler på mennesket i dets mange ophøjede muligheder og lejlighedsvise snublen, hans harpe udtryk for lyrikkens væsen af sublim (og sublimt formet) almengyldig bekendelse på basis af personlig erfaring. Man kan sige, at David er en genres begyndelse og uopnåelige forbillede på samme måde som Homer eller Menander-Plautus eller Boccaccio. Sangkongen David med sin harpe er her gengivet efter Kingos Salmebog, udg.1758.

Du følger, Herre, al min færd,
du kender mine veje;
du er mig som min skygge nær,
hvor end jeg søger leje. osv.

Det er menighedssang qua menighedssang, *al min færd* er tidsfremmed kirketone eller, om man vil, en upoetisk floskel; Vorherre som en *skygge* til Aastrup er en afslørende egocentricitet. Idealerne veksler med epokerne og med det funktionsæstetiske valg. David står sig nok endda. Hvad der har været vigtigt i denne sammenhæng, har været at fremhæve en tendens i salmebogen af 1778 illustreret ved et enkelt, efter min mening lødigt digt. Men dette digt var jo blot nr.347, at benytte efter prædiken 19. søndag efter Trinitatis. Det var ikke dette digt, salmebogen dømtes på. Det kan derfor være rimeligt afsluttende at kaste et blik på bogen som helhed og derved med den nu erhvervede viden at supplere vort billede af Birgitte Boye.

x x x

Birgitte Boye har skrevet ca. 150 af salmebogens 438 numre, spredt ud over hele spektret både, hvad angår kirkeårets emner, og hvad angår specialbrug: prædikestolvers, enkelte korsord i passionen osv. Inspirationen er overvejende David og fyndsteder fra evangelier og epistler; kun få salmer er oversat, mest fra Gellert.

Det samlede materiale modificerer naturligvis i nogen grad det billede, vi kunne danne os på basis af nr. 347, men ikke meget. Menneskets egne fejl indrømmes ganske vist, men ikke hyppigt; mest er der tale om nåde og den deraf flydende glæde. Synd er at være bortvendt fra Herren, og det forstandige menneske undgår den slags. Om *kødet* i dets dengang typiske betydning som modsætning til sjælen står der ikke meget, slet ikke om kødet som en irrationel faktor.

Gennemgående må man sige, at Birgitte Boye ikke bør bedømmes på sine undtagelser, herunder prøvesalmerne (jf.nedenfor); til undtagelserne hører også den raffinerede strofeform i 347, der kun gentages lejlighedsvis; men også de mere traditionelle ariestrofer benyttes ofte ret gennemtænkt. Man kan sige, at det har været ubarmhjertigt at lokke nogensomhelst til en så stor produktion på så kort tid, men at Birgitte Boye selv hverken er

Det eneste billede, vi har, som vistnok forestiller Birgitte Boye, her gengivet efter det norske leksikon for Kristen sang og musik. Birgitte Boye er et langt større navn i Norge end i Danmark, fordi Guldbergs salmebog levede længere der og adskillige af hendes salmer derfor der har slået tilstrækkelig rod til stadig at synges, jf. Mallings redegørelse.

---

gledet eller faldet eller væltet. Gennemsnitstonen i salmebogen er ukompliceret optimisme (f.eks. nr. 298 strofe 2):

Og dette Liv alleene
En Naade-Gave er,
Som ingen kan fortiene,
Hvor fromt han lever her,
Men hold din Herres Bud,
Og stedse stræb at være
Din store Frelsers Ære,
Saa skal du skue Gud.

De i dag berygtede vers om væltende kloder og andre naturformationer står især i de første prøvesalmer, der fremgik af den konkurrence, som Selskabet for de skiønne Videnskaber udskrev i 1773, og som, således som Malling bemærker det, naturligvis bør betragtes som en sammenhængende enhed. Det er forståeligt nok i disse tekster, Birgitte Boye har haft tid til på tydeligst måde at udtrykke de prægnante anskuelser om intellektets adel, som vi genfandt i den senere nr. 347: at selv djævle ved, at erkendelsen her på jorden er så ufuldstændig, at kun tåber har nok i den (nr. 405 strofe 4):

Men du af høy oplyst Forstand,
Som tænker, hvad der tænkes kan,
Men følger Christum efter,
Og intet veed paa Jordens Kreds,
Som stiller Sielen saa tilfreds,
Og giver større Kræfter;
Din Siel
Seer vel,
At Guds Ære
Der maae være,
Hvor du taber
Dig i Guddoms Egenskaber.

Det kan være fristende at bringe et citat mere, fra den også æstetisk vellykkede nr. 262 med den prægtige begyndelseslinje *Udødelighed lyser*, hvor sjælen betragter timelighedens utilstrækkelighed og derpå drager sine konsekvenser (strofe 5 og 6 = slutningen; det indledende *kunde* er en infinitiv):

Ney! kunde uden Ende
I Troens fulde Fart
Forbedres, see og kiende,
Det, det er Sielens Art;
Min Troe har for sin Møye
Langt andet udi Øye
End hvad der endes snart.

Saa skal mig intet hindre
I Evighedens Spor;
Jeg døer; min Siel skal tindre
Langt over Verden stor;
Jeg er, naar Tiid og Alder
For Evigheden falder:
Min Siel ey mindre troer.

Navnlig den glade fremhævelse af tempoet er et led i oplysningsoptimismen.

Jeg mener ikke, at Malling i sin hidtil uovergåede karakteristik af Birgitte Boye fremhæver denne holdning tilstrækkeligt, og jeg mener, at han går fejl, når han betoner digterens *pigefantasi* (hun er mellem 30 og 40 år!) og taler om *et følsomt kvindeligt gemyt*. Det kan jeg ikke få øje på, og det ligger ikke i Boyes hensigt. Det virker nedladende, når Malling argumenterer således; snarest kunne man på den i denne epoke slet ikke meningsfulde jagt efter kønskarakteristika have nævnt, at Birgitte Boye omtaler en oplevelse, som ingen mand har gennemlevet, nemlig moderens af det nyfødte barn, i nr. 383: *Bliv fuld af hellig Glæde*.

Vigtigere i vor sammenhæng er Mallings dom: "Hendes ode-stil harmonerer daarligt med evangeliet". Hvad evangeliet er, hvad det rettelig bør være i en salme, om denne skal appellere til den allerede indforståede menighed eller hellere skal hverve blandt potentielle kristne, herunder som Birgitte Boye blandt den (dengang) moderne intelligentsia, er spørgsmål, der ikke bør besvares for hastigt og entydigt.

Salmebogen af 1778 havde en tydelig kulturpolitisk hensigt; denne imødekom Birgitte Boye med religiøse tankeoder, der pe-

ger frem til Jens Baggesens få år efter og ikke er uden udstråling og interesse - i al fald for intellektuelle.

Leif Ludwig Albertsen

Litteratur:

Psalme-Bog eller En Samling af gamle og nye Psalmer...Kiøbenhavn 1778 [forord af] L. Harboe og O. Höegh Guldberg.

L.L. Albertsen: Skal moderne salmer være kunst? i Dansk teologisk tidsskrift XXXIII (1970) s. 204-217.

- : Grundtvig oversat til tysk Salmetradition, i Grundtvig Studier XXIII (1970) s. 33-46.

- : Den engagerede lyriks længsel efter skønhed, i Hymnologiske Meddelelser III (1974) s.37-39.

- : Strofiske digte, som synges af et kollektiv, i Hymnologiske Meddelelser IV (1975) s.9-22.

- : Lyrik der synges, Berlingske leksikon bibliotek ca. 1978.

Th. Borup Jensen: Danske salmebøgers historie Fra reformationstid til nutid, i Th. B. J. og K. E. Bugge: Salmen som lovsang og litteratur I (1972) s. 78-190.

Anders Malling: Dansk SALME Historie I (1962) s.70f. og VI (1971) s. 75-85.

TEGNSÆTNINGEN I NR. 757 I »46 SALMER«

VED BENT NOACK

De fleste af Grundtvigs salmer er vel forsynede med udråbstegn. Det gælder også "I falmede blade, du kølige vind!" Desuden kræver omkvædslinjen sidst i hvert vers plus flere andre linjer et spørgsmålstegn. I Grundtvigs Sangværk IV.Bind, 1949, s.187-88, No.146, Alderdomstrøst, og i de to vers fra manuskripterne, som er aftrykt samme sted VI.Bind, 1956, s.312-13, er der sammenlagt 28 udråbstegn og 13 spørgsmålstegn, *s.e.& o.*, som i alle regnestykker. I "46 Salmer" med de 9 vers er der 14 udråbstegn og 12 spørgsmålstegn; den udgave har simpelt hen slettet omkring halvdelen af Grundtvigs udråbstegn, bl.a. altid efter "min sjæl" i omkvædslinjerne, men desuden hele 3 i sit 2.vers og 4 i sit 7. vers. Til gengæld har den et udråbstegn i 1.vers linje 4, efter

"vifte", hvor Grundtvigs Sangværk har spørgsmålstegn ligesom linje 2 har det efter "skifte".

Det er ikke det eneste der er lavet om i den form som " 46 Salmer" trykker. Ordlyden er det også. Der er nok ingen der vil bebrejde udgiverne at de i 1. vers trykker "Hvad rører det mig", selv om man kan fryde sig over Sangværkets skrappe "Hvad rager det mig". I øvrigt er der ingen grund til her at omtale småændringer i ordlyd.

Tegnsætningen følger imidlertid heller ikke på andre punkter helt den i Grundtvigs Sangværk og i manuskripterne. I de sidste viser nogle manglende kommaer, at tegnsætningen endnu ikke er afsluttet; den endelige tegnsætning må være trykkets. Om Grundtvigs trykmanuskripter var trykklare også i tegnsætningen eller den først blev gjort færdig i korrekturen, veed jeg ikke, og det må overlades til Grundtvigkendere at oplyse os om det. Men afvigelserne i "46 Salmer" er gennemgående af samme art som de ændringer der er foretaget i kirkesalmebøgerne, sidst i Den danske Salmebog 1953, der heller ikke følger Grundtvigs og Sangværkets tegnsætning.

Den ville det også være lige så urimeligt at rette sig efter, som det ville være at bruge hans stavemåde, der også er præget af sin tid, foruden naturligvis af Grundtvigs egne vaner.

Selv uden at undersøge Grundtvigs tegnsætning i et bredt udsnit af hans salmer, kan man blot ved stikprøver fastslå at den ikke er tilfældig. Ganske vist bruger Grundtvig efter vore begreber udråbstegn til overmål; men der er gennemgående god mening i brugen: udråbstegn efter udråb, udbrud, tilråb, altså efter vokativer; derfor:"Siig, min Sjæl! dog - - "; ligeledes efter imperativer, se samme exempel; vokativ og imperativ går tit sammen og er da også nogenlunde samme funktion af henholdsvis substantiv og verbum; men også efter proklamationer, altså sætninger med indikativer, sådan som det f.ex. kan ses i de fleste af versene i "Giv mig, Gud (uden udråbstegn), en Psalme-Tunge", Bd.I, 1949, No.62, s.152-53, eller i No.80, "Guds Ord blev aldrig bundet", s.184-87, for blot at nævne et par af de utallige tilfælde.

Fuldstændig konsekvens ville det være tåbeligt at vente, selv hvor form og mening er den samme. Den findes da heller ikke. Men grundregelen kan let aflæses.

En sag for sig er de såkaldte retoriske spørgsmål, som efter formen netop er spørgsmål, men efter indholdet udråb og proklamationer, enten rettet til andre eller til digterens jeg. Skal de så efterfølges af spørgsmålstegn eller udråbstegn? I vore dage vil de fleste nok sætte og vente spørgsmålstegn. I næsten alle tilfælde kan det imidlertid være ligegyldigt om der bruges det ene eller det andet tegn, for meningen vil som regel utvetydigt fremgå af sammenhængen, og hverken når vi synger eller når vi læser, lægger vi synderligt mærke til tegnene.

Ikke desto mindre er der netop i denne salme eller sang et par steder hvor man godt kunne ønske sig en anden tegnsætning end både Grundtvigs og udgiverens, en der kunne fremme den rigtige forståelse.

Jeg tager først "46 Salmer" nr. 757 vers 4, et af de to vers som kun står i noterne til Grundtvigs Sangværk. Dær mangler der et komma efter linje 1, der står semikolon efter linje 2, der mangler komma efter linje 3 og der står igen semikolon efter linje 4. "46 Salmer" har indføjet de manglende kommaer og erstattet det sidste semikolon med et punktum. I begge former for tegnsætning, manuskriptets (ifølge gengivelsen i Grundtvigs Sangværk) og de "46 Salmer"s, savnes der et fingerpeg om hvad verset og dets linjer skal sige. Det vil læsevante folk uden videre hitte ud af, men derfor behøver man dog ikke at lade de mindre læsevante helt i stikken. For de to første linjer fremgår det tydeligt nok af ordlyden hvad meningen er, siden linje 2 ender på "vil du sige": her gengiver digteren sin modparts indvending (ligesom Paulus gør det f.ex. i Romerbr.9,19, med brug af det vi plejer at kalde diatribestilen): "Det er godt nok at pege på fuglene, deres tryghed og frygtløshed; men det gælder ikke, for de er ikke tænkende væsener; "de kender ej faren og tænker ej på,/ hvad times dem kan -", men det gør vi mennesker, og det er forskellen". De næste to linjer er svaret på den indvending: "Rigtigt, men så kender de til gengæld heller ikke Gud". Og det fortsættes i linje 5 og 6 i det retoriske spørgsmåls form, der, omskrevet til fremsættende måde, siger: "De har ikke som vi hørt Guds ord og ikke set glimt af hans glans". Altså: kender fuglene hverken faren eller Gud, kender vi til gengæld både faren og Gud; i fuglenes tilfælde er der intet i nogen af vægtskålene, i menneskers tilfælde er faren

i den ene og Gud i den anden, og så veed vi hvilken der er tungest. Her lyder genklang af Jesu ord:"Hvor meget snarere jer, I lidettroende".

Det havde man nu gerne set markeret med tegnsætningen, og det kunne efter mit skøn være gjort med et spørgsmålstegn efter linje 2: " - vil du sige?", og et udråbstegn efter linje 4: "De kender ej ham - - - hvis ord ej kan svige!" Foruden med mening og sammenhæng kan det også forsvares med at det er på linje med Grundtvigs udråbstegn efter proklamationer. I øvrigt kan jeg meget vel se at den tegnsætning jeg her foreslår ikke er Grundtvigs. Men som texten nu står i "46 Salmer" ser det endnu mer end i Grundtvigs manuskript, med dets to gange semikolon, ud som om linje 3 og 4 stadig hørte med til indvendingen i stedet for til den gendrivelse der begynder i linje 3 og 4 for så at nå højdepunktet i linje 5-6.

Det kan hævdes at sådan en fordeling af stemmerne eller rollerne fremgår af ordene og sætningerne, sammenhængen og meningen; og det er sandt nok, og mange gange kan den ikke fremgå af andet. Men når man en gang imellem har mulighed for at vise fordelingen ved hjælp af tegnsætningen, kan man da lige så godt gøre det.

5.vers minder i tankegang og opbygning om 4.vers (stadig med verstal efter "46 Salmer"): linje 1 er indvendingen, linje 2 svaret på den, og det svar fortsætter i linje 3 og 4. Her er der intet der hindrer en i at opfatte meningen med det samme, fordi linje 1 har indikativ, linje 2 imperativ, oven i købet med et "o" foran; tilmed er man inde i tankegangen fra det foregående vers. Alligevel ville jeg også her have spørgsmålstegn efter linje 1, udråbstegn efter linje 2, og altså gå imod Grundtvigs tegnsætning, som "46 Salmer" følger her. Videre kan man spørge hvorfor både Grundtvigs Sangværk og "46 Salmer" har spørgsmålstegn efter linje 5, men udråbstegn efter linje 6, thi begge er dog i lige høj grad retoriske spørgsmål. Her kan det være svært at fastslå nogen fast regel som Grundtvig følger. Stadig på grundlag af Grundtvigs Sangværk alene: jeg har en anelse om at et "hvad?" lettere end andre spørgende pronominer, adverbier og bindeord fremkalder et spørgsmålstegn; men det er kun en anelse og kan ikke tages for mere, før man har gennemgået et større materiale og sammenlignet med håndskrifter.

Til sidst slutningen af 1.vers. I 5. og 6.linje trykker både Grundtvigs Sangværk og "46 Salmer" sådan (idet der her ikke tages hensyn til den moderniserede retskrivning, men kun til tegnsætningen):

Går jeg ind, går jeg ud,
står mit håb ej til Gud!

Det er naturligvis et retorisk spørgsmål, og derfor kan der som sagt vakles mellem et udråbstegn og et spørgsmålstegn. Men da udråbstegnet også bruges efter tilråb og proklamationer, synes jeg at et spørgsmålstegn ville være at foretrække. Man forstår udråbstegnet, der er naturligt for så vidt linje 5 og 6 svarer på spørgsmålene i linje 1-2 og linje 3-4. Men sært ser det nu alligevel ud, ikke mindst i 1.vers, hvor tonen slås an, men den der synger eller læser endnu ikke er kommet helt med. I øvrigt er det i dette tilfælde mere ordvalget det er galt med end tegnsætningen. Der burde have stået: "Står mit håb dog til Gud!", hvor udråbstegnet så er på sin plads. Grunden til at der står "ei" i stedet for "dog" er ligetil: et "dog" ville være uskønt foran det samme ord i linje 7. Et kedeligt "jo" kunne også gøre det, et "da" kunne også bruges, men "dog" ville være at foretrække, trods gentagelsen.

Selvfølgelig bliver det et spørgsmål om hvor meget man kan tillade sig at rette stil på Grundtvig. Men det er som bekendt gjort i flere af Den danske Salmebogs salmer; og det bør overvejes, om det ikke også her er nødvendigt, hvis disse vers i stedet for et digt skal være en salme og dermed en brugsgenstand.

Bent Noack

QVIDE SKAL VINDE SIN TOTT UDAF TEEN.
TJDERNES BOM BLIVER DOG TOM.

NOGLE KINGO-LINIER MED TEKNISKE PROBLEMER.

VED JOHANNES GRUBB.

Angist skal aule en varende Glæde,
Qvide skal vinde sin Tott udaf Teen!
Armod skal prydis i rjgeste Klæde,
Svaghed skal reysis paa sundeste Been!
Avind skal staa
Fengsled i Vraae,
Himlen kand Ene alt dette formaa!

Dette Vers af Kingos Salme "Sorrig og Glæde de vandre tilhaabe" synes letforstaaeligt og har da ogsaa, siden Salmen kom ind i vore Salmebøger, første Gang i Forslaget til Roskilde Konvents Salmebog 1850, faaet Lov at staa i Kingos egen Form uden andre Ændringer end dem, som den skiftende Retskrivning krævede.

Af Versets syv Linier indeholder nok den anden det mest levende Billede. Vilhelm Andersen skriver herom i sin Afhandling "Den ziirlige Stil" (Danske Studier, 1893 p.73) saaledes:"det storladne Billede af Sorgen - saa plastisk, at en Billedhugger kunde bruge det". (Skriver iøvrigt *spinde* for *vinde*. Formodentlig en Huskefejl.)

Ingen kan være i Tvivl om, at Kingo med denne Linie vil udtrykke noget tilsvarende til det, den første og den tredie og fjerde Linie udmaler, nemlig, som det hedder i Salmens allersidste Linie - før Salmebogsredaktører "forbedrede" Slutningen - , at "Himlen skal kiøre altingest her-om". Angest og Armod og Svaghed skal faa Ende og afløses af deres Modsætninger: Glæde, Rigdom og Sundhed.

"Qvide skal vinde sin Tott udaf Teen" kan kun betyde, at ogsaa Kviden engang skal være forbi. For at gøre dette levende har Kingo fra Kvindernes Spindearbejde ved Rokken hentet et Billede, som for hans Samtid har kunnet tale for sig selv. Men i vore Dage, da Maskiner paa en Fabrik besørger Garnspindingen, og kun meget gamle Mennesker kan mindes at have set deres Bedstemoder dreje Rokkens Hjul, er det maaske nok nødvendigt med et Par oplysende Ord, som man kan finde dem i Nutidens Kommentarer til Salmen.

Anders Malling skriver i sin "Dansk Salmehistorie" (IV p.398): "Kvide er personliggjort som en kvinde, der spinder den ulykkelige skæbnes traad. Idet hun spinder, former hun traaden af den tot uld, som sidder paa tenen; men hendes uldtot skal engang slippe op." - Hvormed i al Fald Meningen gøres ganske klar.

I *Kommentaren til Salmen i Kingos Samlede Skrifter* (VI B p. 425) finder man denne Note til Linien: "faa spundet Totten paa Tenen færdig, altsaa: ophøre." Det kunde være mindre tvetydigt udtrykt, men Kommentatoren maa som Malling mene, at Totten, naar Kvinden (Kviden) sætter sig til Arbejdet, sidder paa Tenen, men under Spindingen efterhaanden vil blive brugt op og forsvinde fra Tenen.

Slaar man derefter op i *N.A.Barfoed*'s Salmehaandbog (1937), finder man paa p.17 denne "Oversættelse": "Sorgen skal faa sin Traad spundet færdig: skal faa Ende."

I *Helge Dahn*'s Salmehaandbog (1968) p.36 forklares saaledes: "sorgen..den er som en kvinde, der spinder den ulykkelige skæbnes tråd af den tot uld, der sidder på tenen, men engang skal hendes uldtot slippe op."

Falkenstjerne og Borup Jensen's Kommentar til Håndbog i dansk Litteratur Bd.I (Notehæfte A. 11. Udg.1958 p.62) har denne Note til Stedet: "Sorgen skal vikle sin tot af tenen (opfattet som en gudinde, der standser sin spinden)."

Lidt gådefuldt er det, hvad *Hans Brix* har tænkt, da han (i "Tonen fra Himlen", 1912 p. 115) skrev: "I denne Linje er *Kvide* aldeles aabenbart en Personliggørelse af Forestillingen; Kvide er en Gudinde, og hun udstyres med den endeløse Uldtraad, som ogsaa Heinrich Heine i en senere Tid har tillagt Sorgen ("Hun sætter sig ved din Seng og strikker", Aarestrups Oversættelse.)" Brix's Tale om den *endeløse* Uldtraad i Forbindelse med Kingo's Billede, som netop vil sige, at Kviden skal *faa Ende*, virker højst ejendommelig. Hvad han har forestillet sig m.H.t. Totten og Tenen og deres Forhold til hinanden, røbes ikke.

De lærde Fortolkere synes - med Rette - at være ganske enige om Tydningen. (Brix's Opfattelse maa dog staa hen i det uvisse.) Men beklageligt nok er de ogsaa enige om at tillægge Tenen en ganske anden Funktion end den virkelige. *Tenen* er Betegnelse for den *omdrejende* Pind paa Rokken, hvorpaa det spundne Garn opvin-

des, ikke for den *faste* Pind foroven (paa den mest kendte Roktype), paa hvilken man anbringer den *Tot* (Uld eller Hør), der skal spindes til Garn. Man vinder altsaa Totten af Rokkehovedet - ikke af Tenen. Paa den opspoler Rokken det spundne Garn.

Før man havde Rok, spandt man med Haandten, men ogsaa i disse fjerne Tider var Tenen den snurrende Pind, hvorpaa Garnet blev vundet op, medens Materialet, Totten, under Arbejdet blev fæstet andetsteds, fx. i Bæltet, eller holdt i den ene Haand, medens den anden under Spindingen trak Uld eller Hør ud af Totten.

Inden vi gaar videre med Betragtninger over Salmelinien, vil vi ved Opslag i nogle Ordbøger belyse, hvad Ten og nogle andre Ord i Forbindelse med Spinding betyder.

Grundbetydningen af *Ten* er *Planteskud, Stængel, Kvist* (jvf. Mistelten). Derefter har Ordet faaet forskellige specielle Betydninger, spændende fra *Stegespid* til *Stangen, der bærer Vindfløjen paa en Mast*. Vi vil begrænse os til, hvad Ordbøgerne meddeler om Tenen som Spinderedskab:

Videnskabernes Selskabs Ordbog VII, 1853:
Teen. Betydn.2: En Pind, bestemt til derpaa at opvinde Garn, efterhaanden som det spindes; en Haandteen.
Betydn.3: En rund Pind eller Stift af Jern, forsynet med saakaldte Vinger af Træ, som indsættes i Spinderokken, og som under Omdreiningen ved Hielp af Rokkehiulet og Snorene efterhaanden modtager det spundne Garn. At spinde sin Teen fuld.

Ordbog over det danske Sprog XXIII, 1946:
Ten. Betydn.2: (del af) redskab til at spinde med; dels (især forældet): (træ)pind, som aftager i tykkelse hen imod den ene ell. begge ender og forneden bærer en tung skive (v.hj. af hvilken redskabet vedligeholder sin omdrejning, efter at det er sat i bevægelse): haandten; dels i spinderok: *rund* med rokkevinger forsynet og med begge ender i (lejer i) tenstolperne anbragt *jærnpind* (jærnaksel) ell. en uden om denne jærnpind løst anbragt *rulle, spole* (mindende om en stor garnrulle), som *drejes rundt* v. hj. af rokkehjulet og efterhaanden *modtager det spundne garn;* undertiden ogsaa som sammenfattende betegnelse for jærnpinden med vinger og spole...

De Definitioner, man finder i C.Molbechs "Dansk Ordbog", 2.Udg. 1854-59 og B.T.Dahl og Hammers "Dansk Ordbog for Folket", 1907-14, svarer ganske til de anførte, og O.Kalkars "Ordbog til det ældre

danske Sprog" (Perioden 1300-1700) Bd.IV, 1902-07 opfører: Betydn. 3: i nuværende bet., *rokketen*.

Heller ikke i norske og svenske Ordbøger finder man Støtte for en Antagelse af, at Ordet Ten i Forbindelse med Spinding kan have nogen anden Betydning end den, som fremgaar af de danske Ordbøgers Definition.

Til Overflod skal citeres fra *Videnskabernes Selskabs Ordbog* V, 1829:

Rokkehoved. Det lange runde Stykke Træ, som sidder øverst paa Rokken, og som Spindet svøbes paa.

Rokketeen. Den Spole, som Garnet drages paa med Hiulet, ligesom det spindes.

Rokketot. Det Spind, som svøbes paa Rokkehovedet.

Inden Teknikken og Ordbøgerne forlades, vil vi følge Arbejdsgangen endnu et Par Skridt, da Tenens Rolle ogsaa derved belyses: Naar Tenen er spundet fuld af Garn, maa Garnet *haspes* over paa en Garnvinde, en *Haspe*, hvorfra det aftages i *Fed*, som derefter vindes til *Nøgler*. Ordbog over det danske Sprog VII forklarer *at haspe* saaledes: "(efter spindingen) vindes garnet fra tenen over paa haspen", og en *haspe* med disse Ord: "redskab bestaaende af 4-5 fra en aksel udstaaende arme, der ved enderne er forsynede m. et lige ell. svagt bøjet (m. akselen parallelt) træstykke."

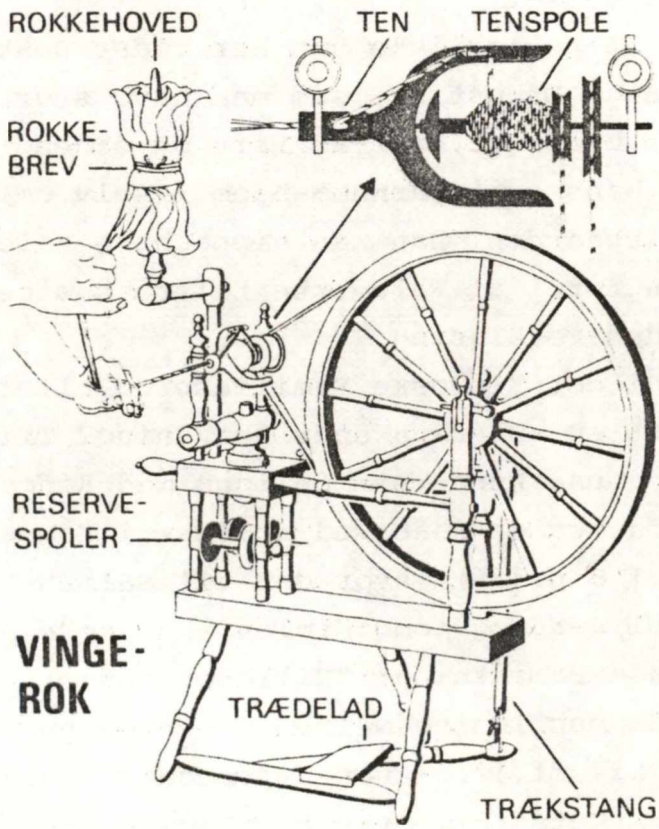

Tegning af Jørgen Kraglund, fra tidsskriftet Skalk, årg.1974 nr. 4 side 23.

Vender vi os fra Ordbøgerne til hosstaaende Billede, vil det blive yderligere klart, at de citerede Fortolkere ikke har gjort sig Spindeteknikken klar, naar de uden Betænkning lader Kviden vinde Totten af Tenen.

Billedet viser et Exem-

pel paa den mest kendte Roktype, vistnok den eneste, der er repræsenteret paa vore Museer. Rokkens mest iøjnefaldende Del er det store Drivhjul. Det har dog ikke noget med selve Spindingen at gøre; dets Omdrejning overføres ved Snoretræk til et lille Hjul paa en mindre Akse, som derved bringes til at rotere meget hurtigt. Det er paa denne Akse, Tenen sidder, og idet den drejer rundt, opvindes det spundne Garn paa den. Øverst paa Rokken ses Rokkehovedet, den Tap, hvorpaa "Totten" af Uld eller Hør fastgøres. Under Spindingen trækkes med Haanden Materiale lidt efter lidt ud af Totten, Rokken tvinder det, og vinder det derved dannede Garn paa Tenen. Totten vindes saaledes *af* Rokkehovedet, Garnet hen *paa* Tenen. Tenen bliver altsaa under Spindingen ikke tom, som Fortolkerne skriver. Tværtimod, under Arbejdet bliver den fuld (af Garn), og naar Totten er brugt op, er det Rokkehovedet, der staar tomt. Kort sagt: Fortolkerne tror, at Rokkehovedet hedder Ten.

Det er forstaaeligt, at vore Dages skrivende Folk, der kun kender Rokken som en snurrig Museumsgenstand og temmelig sikkert aldrig har set en Rok i Funktion, kan fare vild i Benævnelserne paa dens Dele. Og maaske tilgiveligt.

Men Kingo? Er det muligt, at heller ikke han har vidst Besked? For ham var Rokken en dagligdags Brugsting, som maa have snurret i de fleste Huse i Slangerup, baade da han var Barn og siden Præst der. Vel ogsaa baade i hans eget Barndomshjem - selv om det var et Væverhjem - og i Præstegaarden. Han kan næppe have kaldt et Rokkehoved for en Ten. Man tør i al Fald ikke tiltro ham det, før man forgæves har søgt anden Forklaring.

Kan man tænke sig, at Ten i det Kingoske Familiesprog eller i "Slangerup-Dialekten" har haft en ellers ukendt Betydning? Til Belysning af dette vilde man gerne kunne sammenligne med Kingos Brug af Ordet andetsteds og fatter da Haab ved at læse i Kommentaren til Samlede Skrifter (VI B p.426), hvor der til Salmens sidste Linier "Tidernes Bom bliver dog tom. Himlen skal køre altingest herom" knyttes følgende Bemærkning: "Billedet danner en Parallel til Kingos hyppige Sammenligning mellem Tiden og en Ten, der spindes tom (se ad I 197, 24 ff.)". - Heraf fremgaar tydeligt, at den Forstaaelse af Værkets Kommentar til "Kvide skal vinde...", som i Begyndelsen af Artiklen er citeret, er den, som Kommentatoren (desværre) gaar ind for. - Henvisningen til Bd. I

p.197 viser sig at gælde Gravskriften over Kingos Fader. Der finder man i Texten Job-Citatet: "Mine Dage ere lættere henfløyne end en Væve-Skytte", men intet - hverken i Text eller tilhørende Kommentar - om Tiden og en Ten. (Iøvrigt er det vanskeligt at se Rimeligheden i at parallellisere Job-Citatet med Salmelilinierne om Kviden og Tidernes Bom. Vers 6 i Jobs Bog Cap. 7 fortsætter: "og ere fremfarne, at der er nu intet Haab". - I den nyeste autoriserede Oversættelse lyder Verset: "Raskere end Skyttelen flyver mine Dage, de svinder bort uden Haab." - Men Salmelinierne forkynder, at der *er Haab*, ja *Vished* for, at Elendigheden skal vendes til Lyksalighed.)

Desværre meddeler Kommentatoren ikke et eneste Exempel paa Kingos "hyppige Sammenligning mellem Tiden og en Ten". Man kan da ty til det store Seddelmateriale (ca. 70.000 Stk.), som blev samlet med Henblik paa en planlagt, men siden opgivet Kingo-Ordbog, for at finde de "hyppige" Forekomster af Ordet Ten. Men her finder man kun een Seddel paa Ordet, netop Verset fra "Sorrig og Glæde". Det maa derfor trods Kommentatorens Ord antages, at Ordet hos Kingo kun findes dette ene Sted. Nogen Støtte for Tanken om en speciel Kingo-Betydning af Ten blev altsaa ikke fundet. I sig selv er den højst usandsynlig, lige saa usandsynlig som Teorien om, at Kingo kan have husket eller skrevet fejl. Den maa nok opgives.

Tør Forklaringen saa maaske søges i, at vi her kan have et Exempel paa Figuren "pars pro toto", altsaa at en Del af Tingen staar for Helheden, at *Ten* staar for *Rok*? Det maa dog antages, at det for Samtiden, der var fortrolig med Rokkens Funktion og Benævnelserne paa dens enkelte Dele, vilde have givet meget ubehagelige Fornemmelser, naar Billedet, bogstaveligt opfattet efter Ordlyden, var direkte forkert. Det vilde Kingo næppe have budt sine Læsere. (Til Sammenligning kan anføres, at "Europas kronede Hoveder" er et velklingende Udtryk, der kan accepteres af alle som dækkende de paagældende Majestæter fra Top til Taa, men at Betegnelsen øjeblikkeligt bliver komisk, naar en Ligtorne-Operatør - som det fortælles - reklamerer med at have fjernet Ligtorne paa mange af Europas kronede Hoveder. Saa gaar Hovedet kun til Halsen, og det er for lidt i denne Sammenhæng.) Vel er der i Poesiens Lov-Codex en Paragraf om "licentia poetica", men man tør ikke tiltro Kingo at have udnyttet den digteriske Fri-

hed saa dristigt.

Er det da i Ordet *udaf*, man skal finde Løsningen? Kan det have en anden Betydning end den, det har for Nutidsøren? Som sikkert bekendt for enhver Læser kan den skriftlige Adskillelse af Præpositionerne *ad* og *af* volde Besvær, ikke blot for Skolebørn. I Tale - i al Fald i Rigssproget - er der ikke noget Problem. Udtalen er ens: i begge Tilfælde uden Konsonant. I fordums Dage, før Skolelærere og Retskrivningsordbøger havde faaet indterpet Regler - som alligevel ikke altid slaar til - har Usikkerheden uden Tvivl været endnu større. Et Exempel fra Johs. Ewalds "Fiskerne" kan belyse dette. I Slutningen af Anden Handlings sjette Optrin skrev Ewald i Renskriften (Saml. Skr. VI, 1924 p.249): "Han springer op paa Reelingen af Baaden og seer ud *ad* Havet." Men i den første trykte Udgave (Saml. Skr. III, 1916 p.190) stod der: "Seer ud *af* Havet". Enten nu Forskellen skyldes en Rettelse af Forfatteren eller Bogtrykkeren - eller maaske er en Trykfejl -, har vi her en Advarsel mod at bygge for meget paa Forskellen mellem *udaf* og *udad*.

Hvis man efter dette tænker sig, at *udaf* staar for *udad* og tyder det som *henad*, kan Meningen være, at Totten, forvandlet til Garn, vindes henad Tenen, spoles som paa en Garntrisse. Denne Forklaring kan synes noget anstrengt, og forstaaet udfra Billedet af Rokken med Rokkehoved mister Linien unægtelig meget af sin Kraft, idet der saa ikke vil være sagt noget udtrykkeligt om, at Kviden faar Ende.

Imidlertid var der ogsaa en ældre Roktype i Brug paa Kingos Tid, den saakaldte Skotrok. Den havde ikke Rokkehoved. Spindersken maatte holde Totten i den ene Haand og trække ud af den med den anden. Det kan være Billedet af Kvinden ved Skotrokken, som har staaet for Kingo, da han skrev denne Linie. Ligesom det kan staa for os, naar vi ser Billedet paa Side 41, en Tegning af Povl Abrahamsen, gjort efter et Fotografi fra 1918. (Spindersken var da 85 Aar gammel.) Hvis det er en Spinderske ved en Skotrok, der har været i Kingos Tanke, er Billedet koncentreret om Arbejdets Maal: Tenen skal spindes fuld af Garn. Naar det er naaet, er Totten forsvundet. Saaledes ogsaa Kviden. Paa en ejendommelig Maade personificerer Kingo Kviden i Spindersken, som bliver en Art Skæbnegudinde, samtidigt med at ogsaa Totten er et Billede paa Kviden, der skal overstaas, gennemlides, inden Lykken ven-

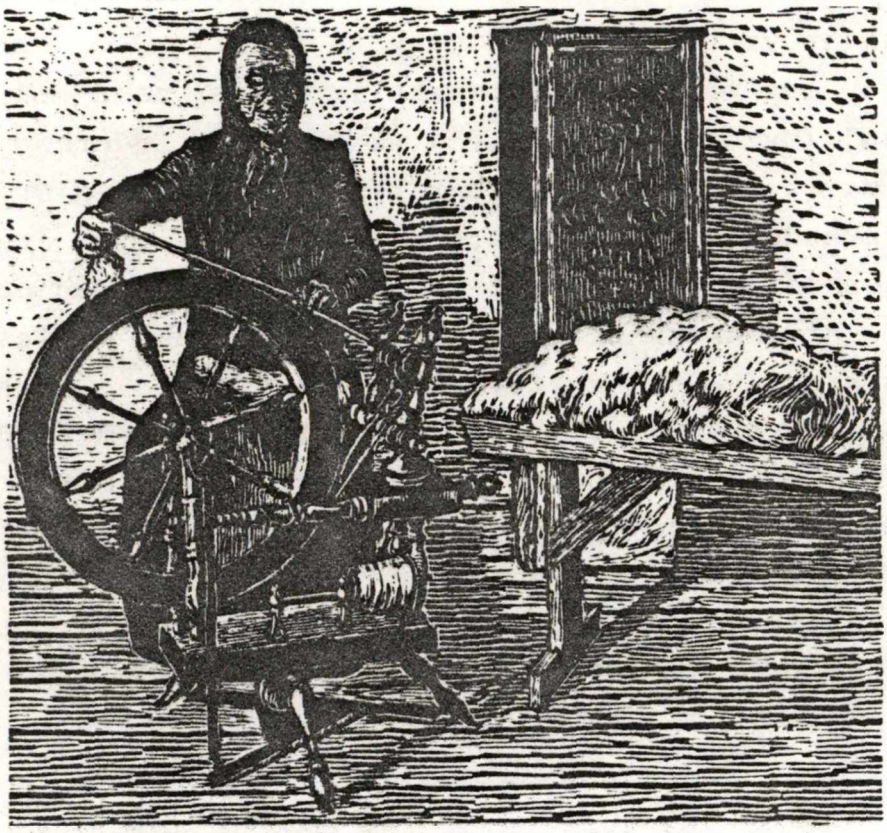

Fra: Ole Højrup: Landbokvinden. Ill. af Povl Abrahamsen. Nationalmuseet 1972.

der, eller rettere: vendes, - naar "Himlen skal køre altingest herom".

Opfatter man Billedet paa denne Maade, er Ordet Ten helt korrekt anvendt. Tør man tiltro Kingo andet?

Vi vil da roligt kunne lade Linien staa med sin storslaaede Billed- og Lydvirkning (Kvide-vinde, Tot-Ten), som den har staaet i næsten 300 Aar, tilsyneladende uden at den har foruroliget nogen.

Ret mange flere end Artiklens Forfatter og nogle af dens Læsere vil den næppe heller herefter give Anledning til tekniske Spekulationer. De fleste, som synger Salmen, vil nok stadig som de hidtidige Fortolkere se den tomme Ten for sig, uanfægtede af, at det i Virkeligheden er Haanden, eller Rokkehovedet - hvis Rokken har været forsynet dermed -, som skulle være tom. Og Tenen fuld! Gør det egentlig saa meget? Meningen er jo trods Misforstaaelsen af Teknikken rigtigt opfattet.

Men Salmens Fortolkere? Tør man haabe, at de i den kommende Tid vil afholde sig fra at vinde Totten af Tenen? Det lader sig kun gøre paa Papiret.

x x x

Ten synes at være et vanskeligt haandterligt Ord. Johannes V. Jensen bruger det paa en meget mærkelig Maade, naar han i Myten "Edderkoppen" (Myter I, 1924 p.15) skriver, at Edderkoppen "spandt og var selv Ten". Hvad har han tænkt paa med Ordet Ten? I al Fald ikke det rigtige. Hverken hans eller nogen anden Edderkop vikler den spundne Traad om sig selv, og Tenen er som vist den Del af Rokken, hvorpaa den spundne Traad vikles op. Havde der staaet (Væve-)Skytte, vilde Billedet have været ganske godt. Som Skytten flyver frem og tilbage mellem Rendegarnets udspændte Traade, trækkende Skudgarnet (Islætten) efter sig, og derved danner det faste Tøj, farer Edderkoppen frem og tilbage mellem Nettets Traade med sin Spindetraad "i Halen", mens den spænder sit Fangstnet ud. Mon ikke Johs.V. er kommet til at kalde Skytten for Ten?

TJDERNES BOM BLIVER DOG TOM.

Lad da min Lod og min Armod kun falde
Hvordan min GUd og min HErre hand vill,
Lad ikkun Avind udøse sin Galde,
Lad kun og Verden fulddrive sit Spill!
Tjdernes Bom
Bliver dog tom,
Himlen skal kiøre altingest her-om!

Dette sidste Vers af "Sorrig og Glæde" fik, da Salmen kom ind i Salmebogsforslaget 1850 en anden Slutning:

Sorrig skal døe,
Saligheds Frø
Blomstre paa Himmerigs deilige Ø!

Disse Linier er hentet fra et udeladt Vers, hvor de dog lyder:

Sorrig skal døe,
Lystigheds Frøe
Blomstris paa Himle-Lyksaligheds Øe!

Den nye Slutning bevaredes i det reviderede Forslag fra 1852 og i Roskilde Konvents Salmebog 1855. Ligesaa i de to efterfølgende autoriserede Salmebøger, skønt man baade i Forslaget fra 1888, det midtjydske Forslag fra 1947 og Salmebogskommissionens Forslag fra 1951 forsøgte at vende tilbage til det oprindelige, lidt lempet til:

Tidernes bom
Bliver dog tom
Himlen skal vende det altsammen om.

Den nu brugte Slutning er i og for sig "god nok" - hvis man ellers kan forlige sig med det blomstrende Frø. (Man tænke sig til Sammenligning et ganske tilsvarende kaglende eller galende Æg!) Klinger dog maaske mere af Ingemann end af Kingo - men er altsaa Kingo. En Fordel har den derved, at den i Modsætning til de oprindelige Linier forstaas umiddelbart. Men den fulde Kingoske Fynd og Kraft har den ikke. At tillige en ikke uvæsentlig Parallel til den i det foregaaende Afsnit behandlede Linie er gaaet tabt, vil blive belyst i det følgende.

Det Billede, "Tidernes Bom", som Kingo har brugt, har maaske været klart for enhver i 1681, men naar man i 1850 og oftest siden lod disse Linier gaa ud, har en væsentlig Grund temmelig sikkert været, at det i al Fald ikke var det mere. Malling giver i Dansk Salmehistorie (IV p.401) som Grund til Valget af Text i "Den danske Salmebog", at "man foretrak det kønne og idylliske for det dramatiske". Mere end en medvirkende Aarsag kan det dog næppe have været.

De oprindelige Slutlinier var i Midten af forrige Aarhundrede og siden ikke (længere?) forstaaelige uden Forklaring, og der gives endda to forskellige:

Malling skriver (IV p. 398): Bom kan betyde fangebom. I saa fald ses livet her paa jorden ("tiderne") som et fængsel, der engang skal blive tomt. Men Bom kan ogsaa betyde vævebom. Væveren, som væver det ulyksalige mønster, skal engang blive færdig; tøjet tages af væven, som staar gabende tom og vidner om, at jordelivet er slut. Et naturligt billede for væversønnen fra Slangerup." Og uddyber det senere (p.401).

Om disse Forklaringer tør siges, at den første næppe er den rigtige, og at den anden kun nærmer sig til det, som formentlig har været i Kingos Tanker. Uimodsigeligt er det, at Bom kan betyde Fangebom, vel en Fangeblok, hvori de ulykkelige fastspændtes med Benene.

Kingo selv skriver i Salmen "Mørket skiuler Jorderige" V. 4 (Saml. Skr. IV p.318):"Binde dem i Bangheds Bom", og samme Udtryk bruger Brorson to steder i "Troens rare Klenodie": "Krysted Sielen ind i Bangheds Bom" (Nr.125 V.6) og "setter mig i Bangheds Bom" (Nr.210 V.7). Alle tre Steder fornemmes Forestillingen om Fangeblokken tydeligt.

Naar Kingo taler om Bomme i Versene:

"Dend sterke Snare overbrast,
Som Fuglen vi undkomme,
Paa Gud vor hielp vaar ene kast,
Hand brød de stærke Bomme!" (Saml. Skr. IV p.243)

og

"Mens Ah! de Verdens Bomme
Og Bolte hindre mig,
Jeg ey saa rask kand komme
Til, søde JEsu, Dig!" (Saml. Skr. IV p. 117),

kan der heller ikke være Tvivl om, at Billedet er hentet fra den fangnes eller Fangens Situation.

Hans Brix afgør (Danmarks Digtere, 1925 p.53) Fortolkningsspørgsmaalet saaledes: "I Slutningsstrofens Ord: "Tidernes Bom bliver snart (sic) tom" har man villet opfatte Ordet *Bom* som *Væverbom*, ihukommende Kingos Faders Haandtering. Dette er dog ikke rigtigt. *Bom* forekommer oftere hos Digteren og betyder altid Fængsel." Citater som Grundlag for denne Paastand gives ikke, men den kan finde god Støtte i de ovenfor anførte Steder. Dog er dens sidste tre Ord vitterligt forkerte. Kendt og brugt af Kingo er Ordet nemlig ogsaa med andre Betydninger. Nærmest ved de foranstaaende er Anvendelsen i Digtet til Candida:

"Venus kom snart, Luk op din Bom,
Fly mig i Candidæ Hierte lit Rom." (Saml. Skr. III p.235)

Her er dog tydeligt Tale om en Spærre-Bom, maaske et Lukketøj, som man kan finde det paa Ladeporte, en Bjælke, der indvendigt lægges tværs over Porten i nogle Holdere, hvorved det hindres, at Porten kan aabnes udefra. Denne Port lukker ikke inde, men ude.

En helt anden Betydning har Ordet i Digtet om Chr.V's første Ledings-Tog 1676: "Bom og Buk der Poort og Muur kand bryde" (Saml. Skr. II p.38), hvor Bommen er en Stød-Bom, en Del af en Krigsmaskine.

Ogsaa i Forbindelse med Søfart bruger Kingo Ordet et Sted (Mindedigt over Lauridtz Lindenow, 1690. Saml. Skr. I p.180), hvor en Fodnote forklarer: "Spilled er dend Bom for i Skibet, som Ankertov opvindes paa."

Naar det gælder *Bom* i Sammenhæng med Vævning, maa Paavisning være unødvendig. I denne Betydning maa Ordet have været kendt og brugt af Kingo lige fra hans Barndom i Væverhjemmet.

Som man ser, mange forskellige Anvendelser af Ordet Bom. Hvad eller hvem kan forpligte Kingo til i den billedmæssige Udnyttel-

se kun at bruge den ene Betydning?

I overensstemmelse med den Tydning, som Brix erklærer for den eneste, der kan være Tale om, forklares Ordet i Salmebogsforslaget fra 1888 med Fodnoten "Fange-Blok. Fængsel", og i *Falkenstjerne og Borup Jensens ovenfor citerede Kommentarhefte* skrives: "Tjdernes Bom ("fangebom"), verdens fængsel." Tilslutning faar denne Opfattelse ogsaa i Kommentaren til Saml. Skr. IV p.318 saaledes: "Bom/ Fangebom, Fængsel, jf. ...Tjdernes Bom bliver dog tom." Hvormed maa menes, at "Tidernes Bom" ogsaa betyder Fængsel.

Denne Forklaring kan vel ikke ligefrem modbevises, men alligevel maa man nok snarere regne med, at Kingo med Billedet har haft Vævens Bomme i Tankerne. Denne Opfattelse har Salmebogsforslaget fra 1951 sluttet sig til ved som Note til Bom at skrive Vævebom. Maaske støttet til *Saml. Skr.s Kommentar til Stedet*, som lyder: "Bom. Om Væverbom (alt Garnet vindes af Tidens Bom, dvs. Jordelivet varer ikke evigt)." (I Modsigelse til den en halv Snes Linier ovenfor citerede Forklaring til IV p.318).

For *Vilhelm Andersen* har der ikke været Tvivl, om at Bommen her var Vævebommen, da han (i "Horats" IV,2 p.397) om disse Linier skrev, at Kingo "saa godt har husket Lyden i hans Faders Værksted".

Mallings Udredning er imidlertid misvisende. Den Bom, Malling taler om, er Tøjbommen (ogsaa kaldet Klædebommen), om hvilken det vævede Tøj oprulles, efterhaanden som Arbejdet skrider frem. Men den Bom, Kingo bruger som Billede, maa være Garnbommen (ogsaa benævnt Kædebommen eller Vævebommen). Paa den fastgøres og oprulles, naar Væven "sættes op", Rendegarnet (kaldes ogsaa Kædegarnet eller Trenden) - en Række parallelle Traade -, og derfra trækkes det under Vævningen lidt efter lidt frem. Naar alt Rendegarnet er trukket frem og vævet sammen med Tværgarnet, Islætten eller Skudgarnet, som det hedder i det tekniske Sprog, er Tøjet færdigt (oprullet om Tøjbommen) og *Garnbommen tom*. Denne Opfattelse maa ogsaa den have haft, som har kommenteret Stedet i Saml. Skr. (Se ovenfor!)

Saaledes opfattet svarer Billedet nøje til Billedet af Kvinden ved Spinderokken. Baade Væveren og den spindende Kvinde vil engang have brugt deres Materiale op, og deres Arbejde vil dermed være endt. Saaledes skal ogsaa Verdens Ulykke og Elendighed

engang faa Ende.

For Opfattelsen af Billedet som Vævebillede synes to væsentlige Argumenter at tale, dels at vi derved faar de to parallelle Billeder, Spindebilledet og Vævebilledet, dels at Vævebilledet netop for Kingo maa have været meget nærliggende.

x x x

De forskellige "private" Salmebøger er vistnok oftest - som de autoriserede - veget uden om "Tidernes Bom". Bevaret er disse Linier dog i Fengers Salmebog (konstateret i 8.Udg. fra 1880). Sidste Linie lyder her ligesom i Forslaget fra 1888: "Himlen skal vende det altsammen om". Maaske er Fenger Ophavsmanden til denne vel nødvendige, men noget matte Tillempning.

Et Forsøg paa at undgaa "Tidernes Bom" uden at indsætte Ord med en helt anden Mening finder man i den nordslesvigske Salmebog fra 1889 og derfor ogsaa i Sønderjydsk Salmebog 1925:

Tidens Umag
Endes en Dag. Himlen for evig skal klare min Sag.

En kraftig "Oversættelse" af Kingos Ord, men Meningen er dog bevaret. Denne Løsning er accepteret af det grundtvigske Forslag fra 1943, men ejendommeligt nok ikke bevaret i det sønderjydske Forslag fra samme Aar. Her optages Salmebøgernes almindelige Form med de fra et andet Vers laante Linier.

Endelig skal nævnes, at der fra Grundtvigs Haand foreligger en Bearbejdelse paa fire Vers fra 1843 (Sangværket. Gl.Udg. V p.560. Ny Udg. III p.530). Her lyder sidste Vers:

Lad da kun Avind udøse sin Galde,
Lad kun og Verden fulddrive sit Spil!
Altid dog Lodden og Lykken maa falde
Som den almægtige Herre det vil;
Himmelens Gunst
Giør Alt omsonst,
Timeligt Held er dens ringeste Konst!

(omsonst: Uden Vederlag, gratis)

Om denne Form, eller Dele af den, er taget i Brug nogetsteds, er vel tvivlsomt. Den synes ikke at fortjene det.

Johannes Grubb.

Psalmboksrevision i Finland

VED KARL-JOHAN HANSSON.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har två officiella psalmböcker, en för de finskspråkiga församlingarna och en för de svenska. Också om de båda psalmböckerna är relativt unga så är de just nu utsatta för en grundlig bearbetning. Den finska psalmboken godkändes av kyrkomötet år 1938 och den svenska fem år senare 1943. År 1973 tillsattes en kommitté med uppdrag att revidera den finskspråkiga psalmboken. Och våren 1975 påbörjades arbetet med en ny svensk psalmbok. Till 1982 beräknas förslagen till de nya psalmböckerna vara klara.

Man kunde tro att de båda finländska psalmböckerna är kopior av varandra men på olika språk. Också om en del av psalmerna är gemensamma så är det fråga om två helt olika och fristående samlingar. Den finska församlingssången har en egen tradition med ett betydande inslag av finska folkvarianter. Den svenskspråkiga psalmboken ligger av historiska skäl rätt nära den rikssvenska. Den s.k. gamla psalmboken från 1695 var nämligen officiellt i bruk i Finland ända till 1886, då vår egen första psalmbok antogs av kyrkomötet.

Också til omfånget skiljer sig de båda psalmböckerna. Den finska har sammanlagt 679 texter, inklusive det tilläg med 46 psalmer som antogs i början av 60-talet. Den svenska är med sina 632 psalmer något magrare. Den har inte ändrats sedan psalmboken antogs för 35 år sedan. Däremot utarbetades för ungefär 10 år tillbaka (1968) ett koraltilläg bestående av rytmiserade koraler. Detta tilläg har kunnat användas alternativt vid sidan av de äldre utjämnade melodierna.

Församlingssången i Finland har på flera håll att kämpa med ett praktiskt problem som i viss mån gör sig gällande också i Sverige och Norge. Det gäller tvåspråkigheten. Inte sällan hålls gudstjänster och förrättningar på två språk samtidigt, finska och svenska. Behovet av gemensamma psalmer är sådana gånger stort, betydligt större än vad de nuvarande psalmböckerna kan fylla. I det pågående revisionsarbetet finns därför en strävan att utöka

det gemensamma stoffet och att närma de båda psalmböckerna till varandra.

MOTIVERINGAR FÖR EN NY PSALMBOK

En fungerande psalmbok bör hjälpa församlingen och den enskilde att uttrycka sin tro - sorg, tvivel och ångest, men också tacksamhet, trygghet och frälsningsvisshet - i lovsång och bön. När en psalmbok inte längre fungerar som ett uttryck för tron, när den inte längre har en naturlig plats i församlingens liv, då är tiden inne för en revision. För de finländska psalmböckernas del har tiden ansetts vara mogen. Detta av flera skäl.

I motiveringarna för en ny svensk psalmbok har man bl.a. pekat på det stora antalet psalmer som inte alls används. Enligt uppskattning har en tredjedel av psalmbokens psalmer fallit i glömska, troligen främst därför att det inte finns något behov av dem. Dessa psalmer hör i fråga om innehåll till en förgången tid. Språket och bilderna känns föråldrade för att inte säga banala. Och psalmens sätt att uttrycka den kristna tron upplevs som oäkta och förlegat. Vem tvekar inte till exempel att vid en sjukbädd sjunga "tag bort min svåra synd som därtill orsak var" (nr. 508:2)? Eller hur främmande för Jesu budskap känns inte krigspropagandan i nr. 586 ("Stridsman, krigsman till din ära"). Eller varför koncentrerar sig psalmbokens enda "kvinnopsalm" (nr. 485) på en husmors plikter? Detta för att bara nämna några av de udda exempel som finns i psalmboken. Eftersom det inte finns något behov av sådana psalmer så kunde de lika gärna utmönstras och ge rum för andra mer användbara.

En annan synpunkt som motiverar behovet av en ny psalmbok är av språklig art. Språket i många psalmer är sådant att det helt enkelt inte säger dagens människor någonting alls. Dels finns i psalmboken ord och uttryck som är svårfattliga och främmande för modern språkkänsla ("ej lisa kan min kvida", nr. 353:1). Men också uttryck som väcker felaktiga eller rent av komiska associationer ("Vem ville spela mer i band", nr. 627:1). Till denna sektor hör även föråldrade böjningsformer ("dejeliga", "mildeligt") och diverse tafatta och banala uttryck som har hängt med ("då regn ej nederdroppar", nr. 579:2). Alla psalmer är självfallet inte föråldrade. Men många är i behov av en språklig översyn.

Det som kanske mest motiverar en ny psalmbok är att den nuvarande samlingen saknar ämnesområden som är aktuella i den kristna församlingens liv. Samhället har genomgått stora förändringar under de drygt 30 år som psalmboken har varit i bruk. Och den utveckling som under de senaste decennierna har skett inom det teologiska tänkandet återspeglas självfallet inte i psalmerna. Det finns ett tydligt behov av psalmer bl.a. om människors ansvar för varandra och för världen, om vår situation som förvaltare av Guds gåvor, om arbetslivet med sikte på andra ting än den plöjande bonden, om fritiden. Vi har fått en ny grupp av människor, pensionärerna, som gärna kunde få sjunga om åldrandets problem och glädjeämnen. Vidare behövs det psalmer som i den kristna trons ljus tar upp de problem som stress, arbetslöshet och trafikolyckor aktualiserar, varför inte känslan av ångest och meningslöshet. Svåra men brännande frågor som församlingssången inte får blunda för. För att inte nämna behovet av nya barn- och ungdomspsalmer, mer aktuella dop- och nattvardspsalmer.

TRADITIONENS TYNGD

Det finns få områden i det kyrkliga arbetet där traditionen väger så tungt som inom församlingssången. Största delen av innehållet i psalmboken går sekler tilbaka i tiden. Detta faktum varken kan eller bör negligeras i arbetet med en ny psalmbok.

Stommen i den nya finlandssvenska psalmboken kommer självfallet att utgöras av äldre psalmer från den nu gällande psalmboken. Hittills har c. 350 av de 632 psalmerna, de mest användbara, valts ut för att tas med också i den kommande psalmboken. Alla psalmer granskas i språkligt avseende och många kommer att genomgå en grundlig bearbetning. Hur långt omarbetningen av äldre psalmer bör sträcka sig är däremot en fråga som det kan råda delade meningar om.

Psalmbokskommittén har varit rätt enig om att omarbetningarna inte bör syfta till någon genomgående likriktning av språket. Psalmerna är uttryck för en bred skala av situationer och stämningslägen. Denna mångfald av växlande tidsstilar och individuella diktartonfall bör också få finnas med i den nya psalmboken. En viss skillnad i behandlingen bör också finnas när det gäller å ena sidan gamla svenska originalpsalmer och å andra sidan över-

sättningar. Svenska original bör behandlas mera varsamt. Däremot kan man känna större frihet att handskas med översättningarna. Många översättningar av äldre psalmer har dessutom tidigare bearbetats i flera omgånger och fjärmats från den ursprungliga psalmen. En strävan är därför att hellre göra helt nya översättningar från originalet än att fortsätta med partiella bearbetningar.

En kvistig fråga är bearbetningen av mycket sjungna och uppskattade psalmer. Från rikssvenskt håll har man betonat att ju mer sjungen en psalm är desto starkare är motiveringarna för att psalmen bearbetas grundligt och ges en modern språkdräkt. Den finlandssvenska kommittén har hittills följt en annan linje, en princip som också omfattas av den norska psalmbokskommittén. Den menar att mycket sjungna psalmer kräver en försiktigare bearbetning och större förändringar kräver starka motiveringar.

UTMÖNSTRINGAR

De drygt 200 psalmer som utmönstras ur den nuvarande psalmtraditionen och inte tas med i den nya psalmboken är sådana som inte har sjungits i församlingarna, vidare psalmer med språkliga och innehållsliga brister och psalmer som omotiverat riktar sig till en speciell grupp ("botfärdiga fångar", för att ange det värsta exemplet). Utmönstringen, som självfallet har väckt protester, bygger i främsta hand på kommitténs egen bedömning av psalmens värde. Men som stöd har kommittén haft tilgång till statistiskt material om psalmernas användning och en opinionsundersökning bland församlingsmedlemmar, kyrkomusiker och präster.

DISPOSITION

Dispositionen i den nya psalmboken kommer i stort sett att följa traditionen från äldre psalmböcker. Psalmerna grupperas i fyra huvudavdelningar: kyrkoåret, gudstjänstlivet, livet i Kristus, livet i Guds värld. När de bevarade psalmerna från gällande psalmbok placerades in i den nya dispositionen fick kommittémedlemmarna sig en ordentlig tankeställare. Psalmboken saknar helt psalmer som kan hänföras till rubrikerna "kärlek och gemenskap","arbete och fritid", "hälsa och sjukdom", ämnen som i dagens värld mer än andra hör till de brännande frågorna. En central uppgift blir därför att skaffa fram nya psalmer för dessa

och motsvarande ämnesområden.

NYA PSALMER

Den finlandssvenska psalmbokskommittén kan i flera avseenden gå i beredda gärningar när det gäller att finna nya psalmer. Både det rikssvenska tillägget Psalmer och visor 76 och det norske prøveheftet Salmer 1973 erbjuder ett gott material. Vidare görs översättningar från nya finska psalmer. En strävan har också varit att kunna ta över material från de unga kyrkorna, något som hittills har saknats i psalmboken. Dessutom räknar kommittén med att beställa psalmer kring särskilda ämnen av finlandssvenska författare. Ett provhäfte med nya psalmer planeras till hösten 1979.

MELODIERNA

Den nya psalmboken kommer att innehålla färre antal texter och melodier än den nuvarande. Enligt planerna minskas texterna till ungefär 500. Likaså räknar man med att inskränka antalet av melodier. De nuvarande c. 350 olika melodierna anses vara för många för att tillfredsställande kunna behärskas av församlingen. Antalet av koraler kommer därför att minskas så att samma melodi används till flera texter än hittills, likväl så att melodier som av tradition förknippas med vissa högtider och ämnen inte brukas till andra texter. I musikaliskt avseende skall en breddning av melodistoffet göras i stil med Psalmer och visor, bl.a. genom att utrymme ges åt äldre väckelsesånger samt nyare barn- och ungdomspsalmer och -visor. De äldre koralerna kommer självfallet att följa den restaurerade formen från 1968. I vissa fall är man tvungen att ompröva sådana melodier som nu anses vara för svårsjungna. Överhuvudtaget räknar psalmbokskommittén med att det sker en samordning med både den finska psalmboken och övriga Norden när det gäller äldre koralers utformning.

NÅGRA FRÅGOR

Den finlandssvenska psalmbokskommittén har ställt ett högt mål för sitt arbete: att göra psalmboken till hela församlingens sångbok. Men frågan är om detta längre är möjligt. Avståndet mellan yngre församlingsmedlemmar och psalmboken är numera betydligt längre än för några decennier tillbaka, detta kanske främst beroende på att psalmbokens plats i skolans undervisning

har försvagats för att inte säga eliminerats. Nya samlingar med ungdomssånger och visor av helt annan karaktär har dessutom på många håll trängt undan psalmboken. Därtill kommer at olika väckelserörelser envist håller fast vid sina egna sångböcker vid samlingar och möten. Och frågan är om inte allsång som fenomen håller på att så småningom förlora sin funktion. Detta gör att en psalmboksrevision i dag har ett antal extra problem att lösa i sin strävan att skapa en psalmbok för hela församlingen.

Av tradition har psalmböcker utarbetats med siktet inställt långt i framtiden. Så är den gällande finlandssvenska psalmboken bara den tredje officiella som vi har haft (efter 1695 och 1886). Men frågan är om inte den snabba omvandling som samhället i dag är utsatt för och om den mentalitet av slit och släng som annars präglar livet inte i viss mån också borde påverka en psalmboksrevision. Har vi inte en alltför allvarligt och högtidlig syn på psalmboken? Den kommer inte mera som förr att vara en vägvisare för språkets utveckling. Det är knappast heller där som församlingen har sin främsta källa till teologisk kunskap. Kunde vi inte härefter få psalmböcker med snabbare mellanrum, psalmböcker som inte kräver ett så långt förarbete och inte innebär så stora födslovåndor som hittills? Åtminstone vore väl tiden inne för att med jämna mellanrum åstadkomma ett tillägg med de mest brukade sångerna. Stommen av kärnpsalmer kunde bevaras utan större förändringar för kommande generationer. För Finlands del besvaras dessa frågor likväl först i samband med nästa psalmboksrevision.

Karl-Johan Hansson.

ANMELDELSER

Jørgen Ertner: PETER RØRDAM

Roskilde Stiftsblad, 1976 s. 104-109, 135-141, 149-155. 1977 s.4-11, 24-28, 37-44. Red. af Paludan-Müller og V.Strange-Hansen. Udgivet af Roskilde Landemode.

Gennem 6 numre af Roskilde Stiftsblad har sognepræst Jørgen Ertner i Mern skildret den kendteste af sine forgængere i embedet, Peter Rørdams kirkelige og folkelige indsats. Både kirkeligt og folkeligt hørte Rørdam til Grundtvigs ældste disciple. Efter i 6 år at have været lærer ved prinsesse og senere dronning Caro-

line Amalies asylskole i København, hvor han gennemførte undervisningen efter Grundtvigs skolesyn med fortællingen og sangen som de bærende elementer, blev Rørdam 1841 sognepræst i Mern. Her udfoldede han en vidtforgrenet folkelig, senere også politisk, virksomhed. Rørdams hovedindsats i Mern som senere i Kongens Lyngby, hvor han var sognepræst fra 1856 til kort før sin død 1883, lå dog på det kirkelige område. Rørdam overførte i vid udstrækning sin pædagogiske linie fra asylskolen i København på det kirkelige arbejde i Mern. Det var bibelhistoriefortællingen og salmesangen, der bar både gudstjenesten, konfirmandundervisningen og arbejdet i sognet. I folkelig sammenhæng skulde fortællingen og sangen understrege og styrke det folkelige fællesskab derved, at fortællingen gjorde tilhørerne opmærksomme på deres folkelige fællesskab og identitet, som de derefter tilegnede sig og levendegjorde i sangen. På samme måde skulde bibelhistoriefortællingen fra både det Gamle og det Nye Testamente gøre tilhørerne opmærksomme på deres kristne fællesskab og identitet, som de derefter skulde virkeliggøre i sangen, der var den levende tilegnelse heraf. Ertners artikelserie om Rørdam understreger gang på gang denne sammenhæng mellem det historiske, indeholdt i bibelhistoriefortællingen, og det nutidige, repræsenteret af salmesangen (s.149: "der er to grundpiller i hans virke både i kirken og udenfor kirken, nemlig *bibelhistorie* og *salmer* (Grundtvigs salmer)").

Ertner lægger i det store og hele H.F.Rørdams udgave af Peter Rørdams breve til grund for sin skildring, idet han samtidig tager hensyn til Morten Pontoppidans bog om Rørdam fra 1898 og, hvad salmehistorien angår, Anders Mallings salmeværk. Ertner gør udførligt rede for Rørdams forhold til Grundtvig, hvordan Rørdam ligefrem bestilte salmer hos Grundtvig ("Nu falmer skoven trindt om land" 1844 og "Det er så yndigt at følges ad, hvor banet vejen er på det jævne" 1861), og hvordan "Sov sødt, barnlille" blev til under og efter Grundtvigs besøg hos Rørdam i Mern 1844. Væsentligst er dog redegørelsen for Grundtvigs kirkelige og pædagogiske påvirkning af Rørdam, der som nævnt betød, at Rørdam opfattede salmerne som en aktualisering af den historiske virkelighed, som det er prædikenens opgave at henvise til. Rørdam kunde ligefrem fra prædikestolen lære menigheden Grundtvigs salmer vers for vers. Salmesangen hørte for Rørdam først og fremmest hjemme i gudstje-

nesten som en konstituerende del af denne. Derfor var for Rørdam al salmesang uden for gudstjenesten en forberedelse til gudstjenesten i kirken.

Samtidig med, at Rørdam kom til Mern, begyndte vækkelsen at gøre sig gældende i Sydsjælland, og man begyndte at holde gudelige forsamlinger rundt omkring. For at forebygge disse "saakaldte gudelige Forsamlinger" (Grundtvigs udtryk) og for at skabe samling om kirken og gudstjenesten afholdt Rørdam bibellæsning hver onsdag i fasten; "imidlertid er det ikke blevet til Læsning, men til historiske Fortællinger, afbrudte med Spørgsmaal og Svar, ledsaget af Sang, og det saa det klinger." Rørdam fulgte her Grundtvigs råd til ham:"Med de gudelige Forsamlinger havde det vel hos Dem ingen synderlig Fare, naar ikke Kirkesangen [- efter Evangelisk-kristelig Psalmebog] var saa død; men grib derfor Leiligheden ved Faste-Onsdagene og syng ved Catechisationerne det bedste De kan af Hagens-Bogen! [dvs. L.C.Hagen: Historiske Psalmer og Riim til Børnelærdom, 1832] . Rørdam sang salmer i skolerne og hjemmene. Han fortæller i et brev til Grundtvig, hvordan han en gang om ugen fortæller bibelhistorie rundt om på gårdene, og "tillige lærer jeg dem Psalmer; det virker paa Kirkegangen". Det er en selvfølge, at Rørdam også sang (bibelhistoriske sange!) med sine konfirmander.

Det siger sig selv, at Rørdam ikke kunde være tilfreds hverken med den Evangelisk-kristelige Psalmebog eller med dens officielle tillæg fra 1845. Flere gange lod han trykke salmeblade til brug i sit sogn, og 1851-52 udgav han sit eget salmebogstillæg "Fest-Psalmer", der indeholdt ialt 102 salmer. Efter sin forflyttelse til Kongens Lyngby udgav Rørdam også her et salmebogstillæg, "Lyngby-salmebogen" fra 1856, der ligesom "Fest-Psalmer"ne fra Mern i det store og hele indeholdt Grundtvig-salmer. For Rørdam var det kirkelige og det folkelige to sider af samme sag, så sandt som det i Danmark var danske mennesker, der var kristne. Både forkyndelse og lovsang måtte lyde på dansk. Derfor mente han, tildels i modsætning til Grundtvig, at også salmernes melodier burde være danske, dvs. ikke de traditionelle koralmelodier, der efter Rørdams opfattelse passede bedre i Tyskland og Italien, men de danske folkevisemelodier. Således er "Nu falmer skoven.." efter Rørdams ønske skrevet til melodien til "Der stander et slot i Østerrig". I en brevveksling om kon-

firmandundervisningens indhold skrev Grundtvig 1847, at "Indførelsen i det *kirkelige Liv* er det *ene Nødvendige*." Dette syn på konfirmandundervisningen og på præstens virksomhed i det hele kan stå som en overskrift over Rørdams bestræbelser på at lære sine menigheder at synge salmer. I forbindelse med en omtale af den feltsalmebog, Rørdam udgav til brug i forbindelse med sin virksomhed som feltpræst under krigen 1864, skriver Ertner: "Det var netop det kirkelige fællesskab - også i den situation - soldaternes under krigen -salmerne skulle udtrykke". Ertner slutter sin artikelserie med at omtale, hvordan Rørdam hos Grundtvig bestilte salmen "Det er så yndigt at følges ad, hvor...", en af Grundtvigs store lovsange til det kristne, kirkelige fællesskab.

Det er imponerende i et tidsskrift som *Roskilde Stiftsblad* at finde en artikelserie som Jørgen Ertners om Peter Rørdam. Den er et gedigent og i bedste forstand folkeligt arbejde. Her kan man møde en af de mest farverige og tiltalende skikkelser fra det 19. århundredes danske kirkehistorie som et levende menneske, der har noget at lære også vor tid, ikke mindst hvad salmesangen og dens plads i den gudstjenestelige sammenhæng angår.

PBC.

" - ET GUDDOMS-ORD, SOM SKABER, HVAD DET NÆVNER".
TO ARTIKLER I GRUNDTVIG-STUDIER 1975 OM GUDS ORD.

Christian Thodberg: VAR GRUNDTVIGS NADVERSYN LUTHERSK?
Grundtvig Studier 1975 s.7-32.
Red. G.Albeck og W.Michelsen.
Udg. af Grundtvig-Selskabet af 8.September 1947. København 1975.

Med udgangspunkt i Grundtvigs salmer og med tilknytning til tilsvarende steder i hans prædikener har Thodberg i den foreliggende artikel sat sig for at undersøge, om Grundtvigs nadversyn var luthersk, og han kommer til den slutning, at ligeså lidt som det var katolsk eller reformert, var det luthersk i traditionel forstand; nærmest var det johannæisk, dvs. det kæmpede for nadverens karakter af forkyndelse mod en hellig materialisme, ikke mindst i form af den katolske transsubstantiationslære, uden dog at afsvække nadveren som en konkret nådestilsigelse. Det var først og fremmest Grundtvigs arbejde med at oversætte og bearbej-

de græske salmer til Sang-Værket 1837 og den deraf følgende "græske vækkelse", der gav ham hans johannæiske nadversyn. For at forstå Grundtvigs nadversyn og sakramentsyn i det hele taget er det nødvendigt at kende hans forståelse af Guds ord, da "ordet åbenbarer sakramenternes egentlige virkelighed" (s.12). Guds ord er ensbetydende med Guds nærværelse. Derfor er det ordene (og dermed tilsigelsen af Guds tilgivende naade) og ikke elementerne, der skaber det sande Guds (Kristi) nærvær i nadveren (s.18-20). Thodberg kan følgelig på spørgsmålet "Hvor er Herrens legeme i nadveren?" svare "I Ordet! Ordet er både legemligt og åndeligt" og iøvrigt henvise til salmen "Herre, hvor skal vi gå hen?" (sml. HM 1974/1, 18ff). Thodberg henviser i denne forbindelse til, at det er Herrens personalnærvær, Grundtvig fremhæver i forlængelse af sin forståelse af Ordets betydning i sakramentet, men, "just ikke mystisk, for nærværet er jo blevet verbaliseret." Og Thodberg minder om, at Grundtvig i sit nadversyn stærkere end især den senere Luther fremhæver *fællesskabet* i dets kristne dobbeltbetydning: fællesskabet med Gud og fællesskabet med næsten. Nadveren bliver endvidere for Grundtvig *lovsang*, hvilket var intet mindre end en revolution for samtiden, der snarest opfattede nadveren som en forlængelse af skriftemålet: "Grundtvig har givet os den eukaristiske tone tilbage" (ex: DDS 425,10) (s.27). Thodbergs konklusion er, at nok er Grundtvigs nadversyn ikke luthersk, men "just på troen på Guds ords legemlighed hænger Grundtvigs forhold til livet og virkeligheden" (s.31).

Ved at undersøge det centrale begreb "ordet", "Guds ord" hos Grundtvig yder den foreliggende artikel et væsentligt bidrag til en fornyet forståelse af Grundtvigs teologi og dermed ikke mindst hans salmer. Dette ses tydeligt, når man sammenligner den med

Uffe Hansen: GUDS ORD BESUNGET AF GRUNDTVIG
Grundtvig Studier 1975, s.39-68,

der er et gedigent arbejde, men langt mere traditionelt anlagt end Thodbergs, hvorfor det da heller ikke på samme måde åbner nye perspektiver for forståelsen af Grundtvig og hans salmer. Uffe Hansens artikel former sig som en gennemgang af en række af Grundtvigs læredigte fra 1850erne og 1860erne, samlet om forskellige temaer. Uffe Hansen indleder med at henvise til, at de vig-

tigste resultater af Grundtvigs livslange kamp for at erkende og forstå Guds Ord og dets virkning findes i hans salmer, "der ved gudstjenesten sætter levende og virksomt ind som et led i opklaringen af denne gåde, at Guds ord kan skabe liv og give kraft til den, der modtager det med åbent sind til tro og lydighed" (sml. DDS 277,3-4). I artiklens første afsnit skriver Uffe Hansen om "Grund-Ordet" og det samspil mellem Guds og menneskers ord, at Guds ord er skabende og rådende, mens menneskers ord må være samtykkende. Det andet afsnit kaldes "Livs-Ordet", da det for Grundtvig er ordets vigtigste opgave at bringe liv fra Gud til mennesker, samtidig med, at lovsangen er den levende genklang af evangeliet. Tredie afsnit kaldes "Kirke-Ordet" for at minde om, at Guds ord for Grundtvig på det nøjeste var forbundet med menighedslivet, som det udfolder sig i kirken. Det siges i dette afsnit, at sproget "naturligvis (skal) være tjener og redskab for *ordet*". Fjerde afsnit, "Skrift-Ordet" handler om, at Bibelen er et menneskeligt mesterværk, uundværligt for kristne, men utilstrækkeligt til at vække liv og tro. I artiklens femte og sidste afsnit, "Den levende Røst", der udfra Grundtvigs digt af samme navn fra 1863 handler om Guds levende røst, henvises der til, at "det blev fremfor alt i lovsangen, som ved Grundtvig tog et vældigt opsving, at den levende røst med hjerteklang kom til at lyde i den danske menighed."

Uffe Hansens artikel er en udmærket sammenfatning af især den ældre Grundtvigs tale om Guds ord, og den underbygger med sine talrige citater og henvisninger resultatet af Thodbergs undersøgelser, sådan som de er forelagt i den foregående artikel. De to artikler, der således i høj grad supplerer hinanden, viser hver på sin måde det frugtbare, også for vor tid, ved beskæftigelsen med Grundtvig, med hans teologi og med hans salmer.

PBC.

Båstad 1978

Hymnologiske konferencer og kongresser véd man, hvad er. Sommerkurser i kirkesang for organister, præster og degne er også en kendt sag. Men en salmedigterkonference - hvad er det? Kommer

der *nye* brugbare salmer ud af sådan noget? Er en salme ikke et Åndens værk, som fødes til verden, "når Gud det vil" og når inspirationen i et guddommeligt øjeblik slår ned i den benådede? Er det ikke ligefrem helligbrøde at samle en håndplukket skare digtere og komponister og insinuere, at det kunne betyde nogetsomhelst, at skabergnisten kan indfinde sig den 27. januar til den 3. februar på Lunds Stiftsgård i Båstad, om man blot tilbyder timelig komfort til de jordiske hylstre, som det måtte behage ånden midlertidigt at tage bolig i? Behøvede måske Kingo og Grundtvig salmedigterkonferencer for at lade sig inspirere?

Ikke desto mindre sendte stiftsadjunkt Sven Hernqvist på Svein Ellingsens og Elisabet Wentz-Janaceks opfordring i løbet af sommeren og efteråret 1977 til en udvalgt skare i nord en række indbydelser på det venlige svenske sprog, hvis mening frit oversat var denne: "Jeg tilbyder Jer husly med eget værelse, mad og drikke (Mellanöl dog exclusive!), arbejdsro og/eller arbejdssamvær i en uge på min stiftsgård i Båstad! Send mig i forvejen, hvad I har af upublicerede produkter, som I vil være bekendt. Dem vil jeg rundsende til de øvrige indbudte, for at man i god tid kan forberede sig på, hvad "salmeværkstedet" kan tilbyde af opgaver til oversættere og komponister!"

Vi var godt 20 håndværkere fra hele Norden, som stævnede mod salmeværkstedet i Båstad. Fortrinsvis yngre digtere og komponister, men også medlemmer af siddende salmebogskomitéer. Til et fuldkomment salmeværksted hører naturligvis også sidstnævnte kritiske instans, der bedømmer kunstnerens genistreger og vurderer, om de kan slippe gennem nåleøjet ind i menighedens salmebog. Værkstedets brogede bemanding antyder derfor et positivt svar på spørgsmålet, om Kingo kunne have haft glæde af at være med i Båstad? Jo, såmænd! Den herre havde haft godt af at lære lidt om, hvordan man udgiver salmebøger uden alt for store ærgrelser. Og Grundtvig? Hvor kunne jeg have undt ham en alvorlig samtale med Roland Forsberg eller Egil Hovland om det musikalsk værdifulde i at skelne mellem betonede og ubetonede stavelser!

Med dygtighed og personligt engagement ledede den charmerende svenske vært hele konferencen og satte umærkeligt sit præg på den venlige atmosfære, idet han med indfølingsevne fra dag til dag forstod at indrette værkstedets aktiviteter fleksibelt efter deltagernes ønsker og behov. Der var ikke sat mere på programmet,

end hvad der er overkommeligt. Kun et foredrag af Britt G. Hallqvist om oversættelsesproblematik og af Lars Eckerdal om liturgiske betingelser til salmesangen. Hvert af de nordiske lande blev tildelt *sin* aften, hvor det pågældende lands repræsentanter gennem ord og toner fortalte om salmesituationen derhjemme og sluttelig forestod *den* aftens andagt i kapellet. Disse aftener var særdeles informative. En dansker blev klar over, at svenskerne stort set er kommet ud over, at moderne salmer skal handle om raceproblemer i Sydafrika, den globalt ulige fordeling af goderne, forureningsproblemer og stress. Den svenske tradition for lyrik i salmens ord og toner genkendte man i værkstedsprodukter af Anders Frostenson, Arne H. Lindgren og R. Forsberg. Vi fik også at vide, at der for tiden foregår en kritisk granskning af den tidligere traditions salmer. Frostenson søger at frigøre dem fra Wallins romantiske omklamring og gengive f.eks. reformationens salmer deres "egen" form og forkyndelse.

Om nordmændene erfarede danskeren, at de kan andet end at skrive fromme pasticher i Landstads ånd. Da Trond Kverno til en norsk folkemelodi sang Petter Dass' detaljerede og kontante udlægning af det sjette bud, anede man, at den stærke tone, som spores i f.eks. Eyvind Skeies tekster, bestemt ikke er noget nyt fænomen, men har fornemme aner i den norske salmetradition.

Man skal i det hele taget være overordentlig fastgroet og tilgroet i sin danske fortræffelighed, om man vil vende ryggen til det, som sker i Sverige og Norge i disse år. Selv vi danskere med den salmebog i verden, som Vorherre allerhelst vil have sunget af, kunne have godt af at lære noget mere om f.eks. det norsk-svenske samarbejde, som under Harald Göranssons ledelse og med deltagelse af Hovland, Kverno og Forsberg er kommet i gang m.h.t. at synge Davids salmer. Mens disses bestræbelser går ud på at sætte nye melodier til prosateksterne, arbejder Arve Brunvoll i Bergen med at nygendigte Psalteren i rimede vers til reformerte melodier.

Finland var på konferencen repræsenteret af både en finsksproget og en svensksproget salmebogskomite, der begge arbejder frem mod udgivelse af en ny salmebog. Herom andetsteds i dette nr. af HM. Eneste islænding blandt deltagerne, Sigurjon Gudjonsson, gav os et nyttigt historisk rids af sagaøens for de fleste ret ukendte salmesang fra middelalderen og frem til den nye salmebog i 1972.

Det ganske særlige ved salmeværkstedet var det vidunderlige samspil mellem alle mødets deltagere. Der var tidspunkter, hvor man kunne vandre gennem alle stiftsgårdens etager uden at træffe et menneske. Og så vidste man, at der blev slidt rundt om på værelserne med nye kompositioner og tekster til præsentation på næste plenummøde. Til andre tider samledes smågrupper i stuerne omkring flygel og klaver og afprøvede eller diskuterede ivrigt de endnu blækvåde kunstværker. Af sådanne dukkede der hele tiden nye op. Hver formiddag indsamlede Sven Hernqvist produkterne af nattens arbejde. Og om eftermiddagen forelå der fotokopier til alle deltagere. Med den imponerende flid, der blev lagt for dagen, varede det ikke længe, førend budgettet for fotokopiering var sprængt i stumper og stykker. Et håndgribeligt udtryk for, at der blev produceret over al forventning. Og alligevel blev der tid til overs til de engagerede samtaler og lidenskabelige principielle diskussioner, som måske for deltagerne står som det mest uforglemmelige og værdifulde ved dette møde. Jeg tror, at Henning Blauenfeldt tolkede alles begejstring over dagene i Båstad ved at give sin festsang omkvædet "Det værksted går aldrig ad glemme".

Hvilken glæde *menighederne* i de nordiske lande vil have af salmeværkstedet i Båstad, kan der naturligvis endnu ikke siges noget om. Men jeg er ikke i tvivl om, at der i kommende nordiske salmebøger vil figurere tekster og melodier, som er "made in Båstad 1978".

J.L.

Salmebogstillæg undervejs

Siden november 1974 har et udvalg inden for Kirkeligt Centrum arbejdet med et forslag til et tillæg til Den danske Salmebog. Det er sket ud fra den betragtning, at en fornyelse af den 25 år gamle salmebog trænger sig på, dels fordi der allerede ved udgivelsen i 1953 var taget for lidt hensyn til allerede eksisterende nye salmer, dels fordi der i den forløbne tid er fremkommet et stort antal værdifulde salmetekster, som fortjener at få en chance for at blive indsunget i menighederne.

Udvalget har nu afsluttet sit arbejde med teksterne og er i

gang med at forhandle om at få tillægget udgivet, ligesom man stadig arbejder med melodistoffet. Det endelige antal salmer i tillægget kommer antagelig til at ligge på 65 - 70.

Udvalget består af professor dr.theol. Niels Knud Andersen, pastor Elith Olesen, fhv.sognepræst Helge Dahn (medlem af salmebogskommissionen i 1953), sognepræst Gunnar Tjalve, sognepræst Jens Lyster (sekretær) og sognepræst Erik Norman Svendsen (formand).

Erik Norman Svendsen.

FORFATTERNES ADRESSER

Fhv. domprovst K.L.Aastrup, Bryrupvænget 4, 5200 Odense.

Professor Leif Ludwig Albertsen, Institut f. germansk Filologi, Aarhus Universitet, 8000 Aarhus.

Organist Walter Bjerborg, Helgesvej 14, 4200 Slagelse.

Pastor Peter Balslev Clausen, Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup.

Statsstipendiat Svein Ellingsen, N-4815 Saltrød, Norge.

Organist Roland Forsberg, Jaktstigen 9, S-170 10 Ekerö, Sverige.

Antikvarboghandler Johannes Grubb, J.P.E.Hartmanns Allé 31, 2500 Valby.

Salmebogssekretær fil.& teol.lic. Karl-Johan Hansson, Bollgatan 2/7, SF-65230 Vasa 23, Finland.

Organist Egil Hovland, Holmegaten 29, N-1600 Fredrikstad, Norge.

Amanuensis Trond Kverno, Musikhøgskolen, priv: Undelstadsveien 80A, N-1370 Asker, Norge.

Højskolelærer Holger Lissner, Brorsonsvej 8, 6240 Løgumkloster.

Sognepræst Jens Lyster, Overby, 4583 Sjællands Odde.

Organist Edwin Nielsen, Odensegade 11, 2100 København Ø.

Rektor dr.theol. Bent Noack, Præstehøjskolen, Slotsgade 11, 6240 Løgumkloster.

Pastor Eyvind Skeie, Rypeveien 44, N-9014 Håpet, Norge.

Sognepræst Erik Norman Svendsen, Agnetevej 21, 2740 Skovlunde.

GODT TILBUD

Medlemmer af Salmehistorisk Selskab kan for kun 30 kr. erhverve faksimileudgaven af Malmø-salmebogen 1533, med efterskrift af Anders Malling, 1967, ved henvendelse til Det økumeniske Fællesråd, Nørregade 11, 1165 København K, hvorfra restoplaget udsælges.

REDAKTIONELT

Til nedbringelse af de stadigt forøgede udgifter ved udgivelsen af Hymnologiske Meddelelser har vi fra *Carlsen-Langes Legatstiftelse* modtaget en særdeles kærkommen støtte på 3000 kroner.

Om dette nr.

Den 25.februar kunne Den danske Salmebog fejre sit 25 års jubilæum. Måske burde vi have bragt en tilbageskuende artikel i den anledning. Men vi havde ikke noget nyt at føje til det, som hidtil er skrevet herom. Desuden er Anders Mallings Salmebogshistorie nær ved sin udgivelse, og der er ingen grund til at skrive om det, som Malling kan gøre bedre. I anledningen af de 25 år retter vi i stedet blikket fremad ved Erik Norman Svendsens notits om, at der nu er et nyt salmebogstillæg undervejs.

En jubilæumsartikel er det dog blevet til, idet Leif Ludwig Albertsen i anledning af 200 året for Guldbergs salmebog 1778 drager Birgitte Boye frem i rampelyset og ser hende i en sammenhæng, der giver anledning til nogle principielle betragtninger. Artiklen rummer en analyse af fru Boyes gendigtning af Salme 139, "Alvidende! dit øje mig ransager" (DDS 18) og er således tillige et bidrag til udforskningen af de danske gendigtninger af Davids Psalter, hvilket emne vi gerne ser taget op i dette tidsskrift, som det vel også fremgår af oversigterne i årg.1976 s.71-78 og årg.1977 s.101-151.

Gennem Johannes Grubbs kritik af litteraters og hymnologers kommentarer til et par dunkle steder i Kingos "Sorrig og glæde de vandre tilhobe" (DDS 41) må hymnologiens område siges at være udvidet betydeligt, idet spinding og vævning nu på overbevisende måde er indlemmet som hjælpedicipliner herunder. Hidtil har vævekunsten været regnet som henhørende til homiletikken.

70ernes kirkeliv har for alle nordiske landes vedkommende været præget af udgivelse af nye salmebøger eller salmebogstillæg. I dette nr. fortæller salmebogssekretær Karl-Johan Hansson, Finland, om salmebogsrevisionen i sit hjemland (I de kommende numre håber vi at kunne bringe tilsvarende situationsrapporter fra de andre nordiske lande). Det danske salmebogstillæg "46 salmer" fra 1976 er anledning til Bent Noacks indlæg, idet han sætter luppen på tegnsætningen i en af dens Grundtvigtekster. Endelig har Båstadkonferencen leveret nye tekster og melodier til dette nr. J.L.

Kvartalsskriftet

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt i 4 numre á 40-50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
Københavns Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Abonnement tegnes ved indsendelse af 4o kr for årg.1978 til giro nr. 2 20 11 19 , Salmehistorisk Selskab, kassereren, Ahlmanns Allé 10, DK-2900 Hellerup.

Restoplag af ældre årgange ved indbetaling på samme giro nr. pr. årgang 3o.- kr. (1.årg. 1972 udsolgt)

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Sognepræst Jens Lyster, formand.

Professor Niels Knud Andersen, næstformand.

Sognepræst Jens Højgård, sekretær.

Pastor Peter Balslev Clausen, kasserer.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Ansv.red. sognepræst Jens Lyster
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96

Professor dr. theol. Niels Knud Andersen
Engvej 31, 2960 Rungsted Kyst. Tlf: 02 86 37 72

Pastor Peter Balslev Clausen
Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup Tlf: 01 62 79 27

Sognepræst Jens Højgård
Enderslev præstegård, 4652 Hårlev. Tlf: 03 68 52 44

Stud.mag. Birgitte Fabritius de Tengnagel
Nordre Fasanvej 167, 4.sal, 2000 Kbh.F. Tlf: 01 10 30 22

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Provst teol.dr. Allan Arvastson
Universitetslektor mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Biskop Johs.W.Jacobsen
Professor dr.phil. Jens Peter Larsen
Pastor Anders Malling
Seminarieadjunkt cand.theol. Kaj Mogensen
Pastor Jørgen Schultz
Sognepræst Erik Norman Svendsen
Professor dr.phil. Christian Thodberg

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse og fra Statens humanistiske Forskningsråd.